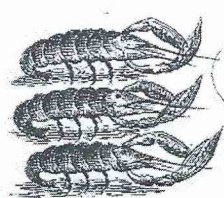

MAANDBLAD

SEPTEMBER 2012

VERSCHIJNT NIET IN JULI EN AUGUSTUS

Dépôt d'Huîtres fraîches & de Homards

ROSALIE DESMET

Rue de la Chapelle N° 16.

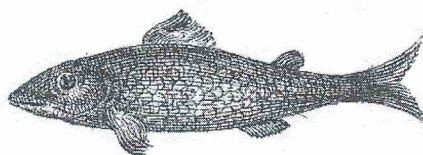
OOSTENDE.

Tient les poissons frais, salés, secs et Fumés

FROMAGES

Fruits verts & secs &^a

Elle se recommande à la bienveillance du public.

DE PLATE

DE PLATE

TIJDSCHRIFT VAN DE KONINKLIJKE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING
"DE PLATE" (V.Z.W.) - OOSTENDE.

Prijs Cultuurraad Oostende 1996.

Vormings- en ontwikkelingsorganisatie en Permanente Vorming.

Aangesloten bij de CULTUURRAAD OOSTENDE en HEEMKUNDE WEST-VLAANDEREN.

Statuten gepubliceerd in de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad d.d. 1-2 mei 1959, nr. 1931 en de Bijlage tot het Belgisch Staatsblad van 16 juni 2004.

Alle medewerkers zijn verantwoordelijk voor de door hen getekende bijdragen en weerspiegelen niet noodzakelijk de opinie van de Kring.

Tekstovername toegelaten na akkoord van auteur en mits vermelding van oorsprong.

Ingezonden stukken mogen nog NIET gepubliceerd zijn.

De auteurs worden er attent op gemaakt dat bij elke bijdrage een bronvermelding hoort.

JAARGANG 41

NUMMER 7-8-9

MAAND juli-augustus-september 2012

Prijs per los nummer: € 1,50

IN DIT NUMMER:

Blz. 144: Nieuwe publicatie. De West-Vlaamse visverwerkende industrie in de periode 1881-1930.

Blz. 145: **E. SMISSAERT**: Het "*bonte wereldje*" van de Oostendse Heemkring "De Plate", geschaard rond haar tweede "Hoofdman" (1974-1999), wijlen August Van Iseghem.

Blz. 151: **F. GEVAERT**: De metamorfose van de haven van Oostende (deel 28).

Blz. 159: **R. JANSOONE**: Het dagelijkse leven in Oostende tijdens de bezetting (1940-1944): deel 11.

OPGELET: het tijdschrift dat u ontvangen heeft in de maand juni heeft verkeerdelijk het nummer 5 en mei als maand. Het moet zijn: **nummer 6** en maand **juni 2012**.

KONINKLIJKE HEEM- EN GESCHIEDKUNDIGE KRING DE PLATE

Correspondentieadres : Heemkring De Plate, Langestraat 69, 8400 Oostende.

Hoofredacteur en verantwoordelijke uitgever: Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende.

Rekeningen : IBAN: BE81 3800 0966 6224
BIC: BBRUBEBB

Website: www.deplate.be

E-mail: plate.oostende@telenet.be

Het Bestuur

Erevoorzitter:

Omer VILAIN, Rogierlaan 38/11, 8400 Oostende.

Voorzitter:

Jean Pierre FALISE, Hendrik Serruyslaan 78/19, 8400 Oostende, tel. 059708815.

E-mail: falise.jp@scarlet.be

Ondervoorzitter:

Ferdinand GEVAERT, Duinenstraat 40, 8450 Bredene.

Secretaris:

Nadia STUBBE, Blauwvoetstraat 7, 8400 Oostende, tel. 059800289.

E-mail: de.plate@telenet.be

Penningmeester:

Fernand MUS, Salvialaan 5, 8400 Oostende, tel. 059501895.

E-mail: ferre.mus@skynet.be

Leden:

August GOETHAELS, Stockholmstraat 21/10, 8400 Oostende.

Freddy HUBRECHTSSEN, Gerststraat 35A, 8400 Oostende.

Jean HUYS, Groenendijkstraat 185, 8450 Bredene.

Valère PRINZIE, Euphrosina Beernaertstraat 48, 8400 Oostende.

Emile SMISSAERT, Hendrik Serruyslaan 4/9, 8400 Oostende.

Johan VAN ROOSE, Kabeljauwstraat 5, 8460 Oudenburg.

Gilbert VERMEERSCH, Blauw Kasteelstraat 98/2, 8400 Oostende.

Koen VERWAERDE, A. Chocqueelstraat 1, 8400 Oostende.

Schreven in dit nummer:

Emile SMISSAERT: Hendrik Serruyslaan 4/9, 8400 Oostende.

Ferdinand GEVAERT: Duinenstraat 41, 8450 Bredene.

Roger JANSOONE: Ekenlaan 12, 8481 Ichtegem.

1ste SEPTEMBER ACTIVITEIT

donderdag 27 september 2012 om 20.00 uur

in de conferentiezaal van de V.V.F. , dr. Louis Colensstraat 6, Oostende

onderwerp: **KRAAMINRICHTINGEN IN OOSTENDE VROEGER EN NU**

spreker: mevr. **Annie STORME**

De voordrachtgeefster van deze avond is zelf geboren in Oostende en opgegroeid in het centrum van de stad.

Na de dood van haar man, door een auto-ongeval in Duitsland, volgde ze als moeder van twee kinderen in Braunschweig (D) een driejarige opleiding als vroedvrouw.

Annie Storme woont nu terug in Oostende, is gids bij Lange Nelle en ook lid van onze Kring.

Als vroedvrouw is ze altijd geïnteresseerd geweest in de ontwikkeling van de verloskunde in de loop van de geschiedenis.

Zwangerschap, geboorte en kraambed betekenden steeds hoop, geluk en voldoening in het leven van de vrouw.

Zolang een thuisbevalling gebruikelijk was, werden de moeder en het pasgeborene door de vroedvrouw en familie verzorgd.

Sinds geruime tijd hebben sociologische omwentelingen deze toestand veranderd, ook de drang naar zekerheid bij de mensen. Men heeft daarom de geboorte en de eerste kraamzorg naar de “moederhuizen” of kraamafdelingen van de ziekenhuizen verlegd.

Deze evolutie heeft ook in Oostende plaats gehad. Al in de 19^e eeuw waren er in Oostende kraamafdelingen aanwezig; sommige waren aan ziekenhuizen verbonden, andere niet.

Sinds begin de jaren '60 moeten kraamklinieken volgens de wet verbonden zijn aan een ziekenhuis.

Deze avond brengt Annie Storme de boeiende historische ontwikkeling van de Oostendse kraamklinieken in een geïllustreerde voordracht.

Iedereen is welkom en we hopen u terug te ontmoeten op deze eerste voordracht van het najaar.

2de SEPTEMBER ACTIVITEIT

zaterdag 29 september 2012 om 16.30 uur

wandeling “ **ZOE MAGER LIK A GROATE...**”

Op deze wandeling neemt **Dirk Verstraete** ons mee langs de “garren” van toen en de opvangcentra van nu.

We maken kennis met de wereld van de vissersgezinnen anno 1912 en de daklozen anno 2012.

Mensen die in onze stad in armoede leven zijn er steeds geweest, maar niet altijd zichtbaar.

Een tocht in de wereld van “krotte en compagnie...”

Dirk Verstaete is gids bij Lange Nelle en ook lid van onze Kring.

We verzamelen om **16.30 uur** aan de ingang van het station en eindigen aan de koninginnekapel van Louise-Marie (achterkant Sint-Petrus en Pauluskerk)..

Na de rondleiding die 90' duurt wordt er nog een drankje aangeboden.

Inschrijven kan door **5 euro** te storten op rekening BE81 3800 0966 6224 van De Plate Oostende.
Opgelet: er kunnen slechts 20 personen deelnemen. Wil je er bij zijn stort dan nog vandaag.

NIEUWE PUBLICATIE

Nieuwe uitgave van de Vrienden van het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke :

DE WEST-VLAAMSE VISVERWERKENDE INDUSTRIE IN DE PERIODE 1880-1930

Deze nieuwe publicatie van de Vrienden het Nationaal Visserijmuseum te Oostduinkerke met als auteur Rudy De Clerck geeft een complete beschrijving van de toenmalige kleinschalige en talrijke ambachtelijke vestigingen voor het roken en (of) drogen van vis, de visconserven industrie en het produceren van levertraan in de tweede helft van de 19^e eeuw in de volksbuurten van Nieuwpoort, De Panne, Brugge en uiteraard ook Oostende.

De studie bevat, naast de historische uitleg, ook talloze illustraties van authentieke en officiële documenten, zoals handschriften en -tekeningen, artistieke briefhoofden en handgeschreven protestbrieven over deze bedrijven, telkens gegroepeerd per regio. Ook informatie over het “commodo et incommodo”, de schriftelijke bezwaren uit de buurt, de ingediende plannen en de officiële toelating of de weigering van de Bestendige Deputatie komen ruim aan bod.

De kostprijs van het boek is vastgesteld op 15 Euro, maar er kan vooraf worden ingetekend :

Tot 10 december kan vooraf ingetekend worden.

Dit dient te gebeuren door overschrijving van 12 Euro op het rekeningnummer 800-2226143-71 van “De Vrienden van het Nationaal Visserijmuseum van Oostduinkerke.

Het boek zal dan beschikbaar zijn in het Stadsmuseum Oostende vanaf 15 december mits ‘Afhaling in Oostende’ te vermelden op het overschrijvingsformulier.

Het “*bonte wereldje*” van de Oostendse Heemkring “De Plate”, geschaard rond haar tweede “Hoofdman” (1974-1999), wijlen August Van Iseghem.

“(…) Hij die als allerlaatste telg van deze familietak een onvermoeibaar verteller was” (1). En, zoals wij poogden nagaan en uit eigen belevenis konden ervaren: nog zovéél meer. Op zijn overlijdensbericht d.d. 31 mei 2012 staat vermeld: “geboren in Dinard (Frankrijk) op 10 april 1919 en overleden in Oostende op 16 mei 2012. Verzekeringsmakelaar op rust, Ere-Hoofdman “De Plate”, Past-Voorzitter “Rotaryclub (afdeling) Oostende, echtgenoot van mevrouw Milou Deceuninck (...) Bijzetting aldaar in de familiegrafkelder op de begraafplaats “Paster Pype” aan de Nieuwpoortsesteenweg heeft plaatsgehad in strikte familiekring. Dit bericht geldt als enige kennisgeving” (2). Auguste (geboorteverisie) Van Iseghem: gewis een *figuur* nauw verbonden met wat wij nu als het *oude(re) Oostende* kennen. Hij wist dat en koesterde het. En kon goed, soms oeverloos, en met smaak voor details uitweiden over dat rijk geschakeerde verleden van het Oostende-van-weleer, allerlei door anderen reeds vergeten figuren oproepen en wist sfeer te scheppen in zijn verhalentrant. August (vervlaamst, ook als “Gust” aangesproken) was een doorgaans betrouwbaar aanspreekpunt over feiten en personages, voor reminiscenties allerhande, - in hoofdzaak: als het maar “van vroeger” was ...

Af en toe kwam ter sprake in onze bestuursvergaderingen – maar dan ongewild, terloops en zonder er op in te gaan – dat “Gust” de “laatste der Van Iseghems” was. Zijn echtgenote Milou (eigenlijk een afkorting van Marie-Louise) was van de toenmaals te Oostende belangrijke en bemiddelde familie Deceuninck. Hijzelf een notariszoon die middelbare studies voltooid had en beginnend student in de rechten aan de KU Leuven was; de turbulente meidagen van 1940 hinderden aldaar zijn examens en hij heeft niet verder “geïnsisteerd”. In het kort gezegd: August stortte zich via familie in assuranties, later ook in vermogensbeheer en dergelijk zakendoen. Hij wist wat men noemt ‘gefortuneerd’ te worden en zich in dat milieu te doen gelden. Mijn moeder Simone (°1914 !) herinnert zich nu nog hoe jongeman August per fiets ‘doende bezig’ rondreed en vele, heel vele jaren later, tot op hoge leeftijd, zich met de auto naar hier, naar daar begaf. Milous zuster was gehuwd met een apotheker, gevestigd in de James Ensorgalerij, en die “geen commerçant was”; zij zijn mettertijd weggetrokken uit Oostende. Raoul Halewyck “van d’oesterput” aan de Spuikom en de toen welbekende chirurg dokter Depuydt aan de Elisabethlaan waren verwanten op wie het echtpaar Van Iseghem fier gingen. Milou “et son cher Auguste” installeerden zich na een tijdje

metterwoon in een huis-met-cachet aan de Stockholmstraat 47. Hij die het talent voor zakendoen in zich had, betrok er hun kantoren; zijn vrouw nam heel wat “bureauwerk” voor haar rekening en ... allengs slaagden zij in het leven. Zie bv. de annonce, als steun bedoeld, op de kافت van ons tijdschrift uit 1984: “An Hyp Spaarkas kredieten. A. Van Iseghem. Alle verzekeringen. Hypotheken, Stockholmstraat 47a, 8400 Oostende. Tel.: 059/70.35.73”. Nog wat later gingen zij “aan ’t park” wonen, hoek IJzerstraat 1-Karel Janssenslaan: zij bezetten de gehele tweede verdieping van het niet zolang geleden geklasseerde herenhuis van wijlen de heer Burgemeester Henri Serruys (1888-1952) dat nu nog de zetel (gelijkvloers) is van de aloude “Société littéraire”. Mevrouw weduwe Serruys (1ste verd.) is jarenlang de voorzitter geweest van de Oostendse afdeling van het Rode Kruis. In de buurt woonden - vroeger dan - nog andere prominenten van stad. Wij gedenken hierbij de bekendst gebleven persoonlijkheden als burgemeester Alfons Pieters (1845-1912), hoek Karel Janseenslaan en Leon Spilliaertstraat alsook burgemeester Eduard Moreaux (1870-1958), “Ostend House”, Leopold II-laan 10; beide huizen zijn inmiddels afgebroken. August vleide zich in dergelijk milieu van de burgerij, wie zou niet ?, - al kon hij met iedereen om, wat immer een grote troef is. In zaken en o.m. zijn activiteiten in het “De Plate”-midden - toch eerder volks van aard, taal en strekking, niet? - leggen hiervan getuigenis af.

Eens - in de loop van één of ander bestuursvergadering (rond 1980?) – wierp de toenmalige secretaris Jan B. Dreesen (1925-1997) op, dat in onze periodiek een onbepaald aantal artikels zouden gewijd worden aan de familie Van Iseghem. Een soort serie zoals de toen nog zeer jonge, aankomende en door Van Iseghem en Vilain fel gesteunde kunsthistoricus, Norbert Hostyn (°1952), bijeen sprokkelde over Oostendse bekende families zoals Royon, Hamman e.a. Over “familiebanden” en begonnen vanaf 1979: “De familie ... en haar verwanten” (toenmaals gepubliceerd in “’t VVF-Streepje”, het huisorgaan – zeer bescheiden van opzet en uitvoering, hoor – van de VVF-afdeling, Oostende-kuststreek. Het plannetje van Dreesen geraakte zelfs niet van de grond. Immers, deze familie was zo uitgebreid, bij ons en in het binnenland, en wijdvertakt; bovendien, hierin competente vorsers, én met tijd en geld hiervoor!, ontbraken ons. Het was m.a.w. een ‘dodgeboren kind’, maar een idee dat tot nu niet weggewist was uit mijn geheugen. Niet te vergeten is, dat Milou vier kinderen ter wereld bracht: hun dochters Anne, Myriam, Chantal en Dominique die op hun beurt ‘genealogisch met effect actief’ waren, zonder dat de *familienaam Van Iseghem* door hen, bij hen kon voortgezet worden ... Zoals reeds aangehaald, sporadisch kwam dit item, als een tussendoortje doch toch niet ‘als zomaar een banaliteit’, tijdens ons maandelijks overleg ter sprake.

Heden is, sedert het jaar 2000 e.v., bij research de “Bibliografie van de geschiedenis van Oostende” *incontournable*, een naslagwerk waar men enkel profijt kan bij halen.

- VAN ISEGHEM, Charles: *Renseignements généalogiques sur la famille van* (sic) *Iseghem*. Ostende: Elleboudt-Desmedt, s.d. – 56 p.

Oudere familiegegevens.

- *De familie Van Iseghem*, in tijdschrift ‘De Plate’, III, 1974, nr. 5, p. 4.

Zeer misleidend, want er is enkel een korte tekst bij een foto van een schilderij uit ... 1836 (!) ...

- OUVRY, Robert : *De familie Van Iseghem en de Koninklijke Jacht Club van Oostende*, in: De Plate; XXIII, 1994, p. 223-225.

Enkele personages komen wél aan bod; nuttige en verhelderende “bijdrage tot ...”.

- VAN HYFTE, Ivan : *De familie Van Iseghem, nadrukkelijk aanwezig op Raversijde*, in : De Plate; XXXII, 2003, p. 263-264.

Men is al wat gevorderd in de “Van Iseghem-ologie” na lezing van dit artikel. De auteur die geruime jaren het Kadasterarchief doorploegde, is hier tevens te rade gegaan bij August V.I. himself, een bron van ‘mondelinge geschiedenis’ op zichzelf!

- DREESSEN, Jan B. : *August Van Iseghem, 75 jaar jong en 20 jaar voorzitter van de Oostendse Heemkring 'De Plate'*, in tijdschrift *De Plate*; XXIII, 1994, p. 145-149 : ill.

In zijn typische stijl (wij horen hem bijna weer spreken, soms oreren!) licht de auteur die meer vriend dan collega was, aan de hand van Gusts '*herinneringen aan*' als uit eigen '*belevenissen met*', het doopceel en beschrijft de levensloop van de gelauwerde. Toch had ook hij hiervoor 5 bladzijden nodig!

Na 18 jaar nog best te genieten en om over te 'schuddebollen' ...

De 'Van Iseghems' waren bijzonder gehecht aan en gelukkig met hun directe verwantschap met één van de roemrijkste en bekendst gebleven (door 'straatnaamgeving') burgemeesters van Oostende: Jean Ignace A. Van Iseghem (1816-1882) die tevens 34 jaar lang als volksvertegenwoordiger fungeerde. Deze populaire, liberale 'burgervader' (1861-1882) kon bogen op tal van verdiensten (zoals later Alfons Pieters even onvergetelijk het hem nadeed) en werd, bij wijze van dankzegging en als eerbewijs, bedacht met het herbenoemen van de 'Noordlaan' tot 'Van Iseghemlaan = Boulevard Van Iseghem', één van de meest centrale en drukst gebruikte stadswegen in het volle centrum van Oostende. In het salon van het gezin Van Iseghem-Deceuninck prijkt nu nog steeds diens portret, als hommage aan, maatschappelijk gezien, het "best geslaagde" familielid van de hele groep.

In de loop der jaren gaarde August V.I. zelf – diplomaat en toegankelijk, perfect tweetalig, verdraagzaam en met ongeveinsde medemenselijkheid in de omgang, met praktische en gewiekste aanpak van zaken – een uitgebreide kennissenkring bijeen, binnen en buiten de stad, die hem nodig hadden en respecteerden. Voor een vereniging een welkome, goede aanwinst in het toen gammel te noemen team dat de 'Oostendse Heemkundige Kring De Plate' van die tijd was.

Zo glijden wij over naar het tweede gedeelte van ons exposé. De samenstelling van het Bestuur kende toenmaals, van einde 1954 (= stichtingsdatum) tot aanvang 1974 (= nieuwe stijl), door omstandigheden een grillig verloop, was wisselvallig en niet hecht, tevens nauwelijks dynamisch te noemen. Het is m.i. hier niet aangewezen om het verloop te schetsen. Dàt zal ooit het werk zijn van een of andere aspirant-historicus/a wiens/wier taak, gelukkig maar, wat zal vergemakkelijkt worden door archiefmateriaal en goed bijgehouden notulen en jaarverslagen.

Wanneer precies August Van Iseghem gewoon lid, meer niet, geworden is van onze Kring, toen nog één onder de vele kleine sociëteiten in stad, is niet meer te achterhalen. Zijn naam duikt pas een zeker aantal jaren later op, officieel en voor het eerst te ontwaren in tot ons gekomen documenten, meer bepaald in het bondig verslag van de Algemene Statutaire Vergadering d.d. 21 januari 1970: "(...) Door het ontslag van de heer en mevrouw R. Desnerck zijn twee plaatsen van commissaris open. Het Bestuur stelt dhr. Van Iseghem voor als commissaris" (3). Verderop: "Uittredend, herkiesbaar en verkozen voor twee jaar door de Algemene Statutaire Vergadering op 30 januari 1973" (4). Intussen sputterde meer en meer de motor van de Kring zelf, - en dat stagneren was al enkele jaren een feit. Voorzitter "Majoor" Ernest De Taeye, hoogbejaard geworden en weldra ten einde zijn krachten, voelde dat hij geen steun genoeg meer had, - zo verduidelijkte O. Vilain, stadsbibliothecaris, mij jaren later. Bovendien, stadsconservator Frank Edebau, nochtans zelf bestuurslid maar niet in de leiding ..., werkte geniepig tegen wanneer het Bestuur iets officieel aanvroeg. En nog een en ander van splijtende narigheden. "De Plate" verzeilde, einde 1972 en het gehele jaar 1973 door, in een neerwaartse spiraal, bij zoverre dat de zieke De Taeye Vilain, toen Onderhoofdman, op zeker moment bij de hand nam terwijl hij stil maar geroerd pleitte: "Omer, red De Plate!". Wat laatstgenoemde inderdaad kon bewerkstelligen (5). Een kloekere aanpak, een weidsere visie alsook een eendrachtig samenwerken drongen zich hoogstnodig op. De rangen van en in het Bestuur werden opgevuld met vers, jonger bloed: de heren Dreesen, Major en Vermeersch versterkten de intussen uitgedunde gelederen. in het bestuur.

“Op woensdag 6 maart 1974 greep de eerste bestuursvergadering – “nieuwe stijl” plaats. Op de dagorde stond de a.s. viering van het 20-jarig bestaan (1954-1974) van de “Heemkundige (sic) Kring”. Stapsgewijze maar gestadig aan werd orde op zaken gesteld. Er waaide nu een frissere, vernieuwende, meer eigentijds en voorspoediger wind! Schier alles werd geëvalueerd, waar nodig geacht werd “afgestoft” of aan gesleuteld ... Men was toenmaals onder andere “*voorzitter om het aantal voordrachten te beperken*” en, qua tijdschrift dat voor uitstraling en nieuwe leden kon zorgen, eerder en beter nog te mikken op een “*ruimere inzet op geschiedkundig gebied*”. M.a.w., men diende ook in deze materie de geschikte richtingen te zoeken, zich in te werken en, neem van mij aan, dat men geregeld “leergeld” diende te betalen en zelf fouten maakte! Al doende heeft men, onderweg en later nog, een en ander moeten aanvullen, versoepelen, corrigeren of bijstellen. Maar in deze schets dien ik daar begrijpelijkerwijze niet dieper op in te gaan.

Vooraf, veronderstel ik, was reeds over de nieuwe structuren en invulling van functies van wat voortaan “Raad van Beheer” genoemd werd gesproken en overeenstemming bereikt. Ook dat werd in deze voornoemde eerste vergadering aangesneden. Hoofdman: E. De Taeye; o./hoofdman (op eigen verzoek): O. Vilain; secretaris: Jan B. Dreesen; penningmeester: G. Vermeersch; beheerders: Mevrouw Valkenborg en de heren E. Bakker, F. Boehme, F. Edebau, J. Klausen, W. Major, E. Smitsaert en ... A. Van Iseghem (6). Wat door zware ziekte en ouderdom gebeuren moest, kwam er. Onze eerste Hoofdman, “Majoor” Ernest De Taeye, gaf de geest op 26 mei 1974. Hiertoe vooraf aangezocht door O. Vilain die daar heel opgelucht over was, verklaarde August Van Iseghem zich bereid om de overledene in diens functie op te volgen; hij werd “met algemeenheid van stemmen” voorzitter. De benamingen van “Hoofdman” en soortgelijken, typisch voor en eigen aan heemkringen, geraakten bij ons na kortere tijd in onbruik. Vilain gewaagde zelfs eens oneerbiedig over “die cowboytermen” ... Een buitengewone algemene vergadering d.d. 25 februari 1975 wijzigde de statuten van onze Heemkundige Kring (die ruim een decennium later tot “Heemkring” tout court herleid werd).

De geschiedenis van deze, wat ik wil betitelen als “de wederopstanding” van ‘De Plate’, is te volgen en te raadplegen in de levendige verslagen die in die jaren – maand na maand, jaar na jaar – door wijlen secretaris Dreesen geduldig en uitgebreid bijgehouden werden. Ook na 1997 en tot op heden hebben zijn opvolgers zich van deze tijdrovende taak, naar behoren zij het minder uitvoerig, gekweten. Met de stille maar gemeende bedoeling – ’t is me op een keer in vertrouwen door Jan gezegd - dat “eens” de historiek van de Kring vakkundig, secuur en op objectieve wijze zou/zal dienen te boek gesteld worden (7).

Hoofdman/voorzitter ‘zijn’ van een sociëteit die weldra weer in opgang was als “De Plate”, lag “Gust” nauw aan het hart; zijn inzet voor verenigingen als “*Rotaryclub (afdeling) Oostende*” alsook caritatieve organisaties als het “*Sint-Vincentius (a Paulo)*”-genootschap”, het “*Sociaal Centrum Oostende*” en de “*Vredeseilanden*” van Pater Pire (1910-1969) zijn weliswaar bij het grote publiek minder bekend maar zijn voor hem persoonlijk evenzeer weldoend en ervaringsrijk geweest.

August kwam het minst tot zijn recht als redenaar en als schrijver. Daarvoor waren er trouwens anderen voorhanden. Hij was absoluut geen druktemaker noch voelde hij de aandrang om zich telkens weer te laten gelden. Als voorzitter vond hij het juist wijs en voorzichtig, gelet op hoe de kaarten lagen in het bestuur, om zich te beperken in zijn rol: hij fungeerde vooral als een soort “moderator” die standpunten kon doen verzoenen en na discussie bij iedereen aannemelijk te doen overkomen. August was wie hij was en kon zich vinden met bruisende figuren als bv. een Vilain, een Hostyn, een Falise, een Hubrechtsen en vooral met zo’n sterke persoonlijkheid als een Dreesen die in de gesprekken en het overleg menigmaal de overhand had en met een verbazende geesteskracht en vooral dadendrang zichzelf, de leden en de medestanders, wel ten goede, voortdreef. August kwam waar nodig gepast en corrigerend tussen, zonder uit zijn humeur te raken en wakend om elk zijn zeg en het zijne/het hare te geven.

Als voorzitter was hij op post: hij woonde zeer trouw de bestuursvergaderingen, de voordrachten en de verscheidene “Plate”-activiteiten bij. Hij liet niet na om al eens een jonger lid als bv. Hostyn en mijzelf een pluimpje te geven wanneer na een opgemerkte prestatie of artikel de gelegenheid zich voordeed; hij kwam correct en efficiënt goed over bij de leden en bij de stedelijke autoriteiten. “Gust” bezat vele boeken en menige revues (o.a een collectie van ons eigen tijdschrift) over Oostende, en liet die al eens fier en monkelend zien en bewonderen in zijn prestigieuze woning. Onderwijl had hij het, mondeling dan, over “de tijd van toen” en “heb je die nog gekend, neen?” in zijn vaderstad, het hinterland of in de kuststreek (8).

Om de vijf jaar vierde onze vereniging haar lustrum. Voorzitter August Van Iseghem was ambtshalve telkens de tolk van het Bestuur.

- 1979, “Jubileumjaar 1954-1979” :

- “gelukkiglijk (sic) dat er in de tweede helft van de 20ste eeuw een groepje Oostendse idealisten was dat wilde beletten dat alle heemkundige waarden voor de toekomst zouden verloren gaan”;
- “nooit hebben onze voordrachten meer toehoorders gehad dan in 1979 (...) Ons tijdschrift is het beste propagandamiddel geweest bij de ledenwerving” (9).

- 1984, o.m. “*Merci Omer!*”, een hommage uitgebracht door de voorzitter aan O. Vilain, aftredende tweede hoofdredacteur (1972-1984) van ons tijdschrift (10). Alsook één van Van Iseghems zeer zeldzaam te noemen eigen artikels zoals hier : “*Godtschalck: 60 jaar!*” (11).

- 1989 :

- 35-jarig bestaan ! Op de academische zitting verwelkomde de voorzitter de 140 aanwezigen;
- tegenwoordig op 29 april op de provinciale Gouwdag te Koekelare (12).

- 1994 :

- met respect voor de hiërarchie bracht Jan B. Dreesen, in zijn functie van secretaris en in warme bewoordingen, een uitgebreid artikel uit over “August Van Iseghem: 75 jaar jong en 20 jaar voorzitter van de “Oostendse Heemkring De Plate””, gespekt met tal van feiten en weetjes. Waarnaar ik, nuttig en aanvullend op mijn eigen artikel, gaarne verwijs (13).
- Volgens de regels van de kunst werd het jubilerende achtpaar een banket aangeboden in de salons van “Hotel Burlington”, hoek Kapellestraat en Vindictivelaan (14).
- In het Heemmuseum op het Wapenplein werd een nieuwe galerij geopend die de naam kreeg en droeg van “Galerij A. Van Iseghem”, kant binnenplein op het einde van de inkomzaal (15).

- 1996 : “**Prijs Cultuurraad Oostende**” !

als erkenning en ter bekroning van de dynamische en taai volgehouden werking van de plaatselijke “heemkring De Plate”, om allerlei redenen en verdiensten.

August Van Iseghem, voorzitter, nam het bronzen beeldje in ontvangst:

Jan Dreesen, secretaris, sprak woorden van dank uit voor deze in de loop der jaren meer en meer gegeerde prijstoekenning (16).

- 1997 : + 9 juli 1997 (reeds 15 jaar geleden en nog smeulend!), een **rampdag!!**

Het schielijk overlijden van Jan Baptist Dreesen: de naaste medewerker van voorzitter Van Iseghem, hij die inspirator, de drijvende “motor” en de zo toegewijde, ijverige behartiger - samen met de collega’s - van de wederopstanding, de expansie en de bloei van de het jaar voorheen omgedoopte vereniging is geweest. Voortaan vaarden wij onder de wimpel van:

“Oostendse Heem- en Geschiedkundige Kring De Plate” (17)

Het eervolle predikaat “*Koninklijk*” kwam erbij sedert 2005, 50 jaar na de stichting.

- 1999 :

- A. Van Iseghem : 80 jaar en aftredende voorzitter;
O. Vilain : 75 jaar, aantredend voorzitter.
- Werden gehuldigd en gedecoreerd door de Provincie. Samen met drie verdienstelijke “anciens”: de heren W. Major (die o/voorzitter werd), E. Smissaert en G. Vermeersch.
- Vanwege de Kring zelf kreeg ‘Gust’ de eretitel van voorzitter, alsook een bronzen beeldje van de hand van kunstenaar August Michiels aangeboden (18).
- Tijdens hun levensavond werden August en zijn opvolger tot vóór zeer kort maandelijks bedacht met een kopie van de notulen van de lopende bestuursvergaderingen (19).

- 1999-2012 : In de “vierde leeftijd” aangekomen kabbelden de jaren “op rust”, en met de stijgende ouderdomsongemakken erbij, voort. Tot 16 mei 2012, de dag van zijn overlijden, 93 jaar oud.

Ja, met het heengaan van August(e) Van Iseghem is weerom een brokstukje van de “Oude Plate” voorgoed weggegleeden in de plooien en nevelen van de “Tijd” ...

Namens de Raad van Bestuur,
in opdracht : Emile **SMISSAERT**.

NOTEN

- (1) VAN HYFTE, Ivan : *De familie van (sic) Iseghem, nadrukkelijk aanwezig op Raversijde*, in: tijdschrift De Plate; XXXII, 2003, p. 263-264. Deze familie gebruikte “kleine v” als het om “Van” ging...
- (2) Tips (weekblad, ed. Kust); 31 mei 2012, p. 49.
- (3) Archief vereniging De Plate; mappen 45B/41v.
- (4) Tijdschrift De Plate; II, nr. 4, januari 1973, p. 1.
- (5) Mondelinge toelichting door O. Vilain, 5 oktober 2004.
- (6) Archief vereniging De Plate.
- (7) Gesprek met wijlen J. B. Dreesen.
- (8) Als getuige eigen (E.S.) bevindingen en conclusies.
- (9) Tijdschrift De Plate; VIII, 1979, p. 242.
- (10) De Plate; XIV, 1985, p. 24-26.
- (11) De Plate; XIV, 1985, p. 266-267.
- (12) De Plate; XIX; 1990, p. 19-20.
- (13) De Plate; XXIII, 1994, p. 145-149: 2 ill.
- (14) Eigen herinnering.
- (15) De Plate; XXIV, 1995, p. 24.
- (16) Eigen herinnering.
- (17) De Plate; XXVI, 1997, p. 16.
- (18) De Plate. XXVIII, 1999, p. 179-180.
- (19) Mededeling N. Stubbe.

De Pakketbotenkaai. Van “Batterie de la Débarcadère” tot “Cruise kaai” (deel 10)

In 1958 werd een tweede carferry in lijn gebracht door het Zeewezen op de Oostende-Dovervaart, het m.s. Artevelde. Het in de vaart nemen van deze tweede carferry maakte het mogelijk over de ganse periode van het jaar een carferrydienst in te stellen. Voordien, vanaf het in dienst nemen van de carferry m.s. Josephine-Charlotte (oorspronkelijk genaamd: “Car Ferry”) in 1949, werd slechts tijdens het zomerseizoen (Pinksteren tot half september) een carferrydienst ingelegd. Buiten dit seizoen moesten de begeleide voertuigen (voertuigen met bestuurder en/of medereizigers), en andere, vervoerd worden met de pakketboten van het Zeewezen.

Deze toestand wijzigde niet na de indienststelling in 1953 van de eerste in- en ontschepingsbrug (carferrybrug) gebouwd in 1951-1953 (1). De bouw van de carferrybrug was slechts mogelijk na het inheien in 1951-1952 van een aangepaste kaai en uitvoerige waterbouwkundige constructies, tussen de kaai van het carferrystation (gebouwd in 1937-1938) en de kop van de voormalige Stoombotenkaai (2). Deze laatste was toen al “Londen-Istanbulkaai” genoemd.

Tevens werd het carferrygebouw in 1951 door het Bestuur der Gebouwen (Ministerie van Openbare Werken) hersteld van de geleden oorlogsschade. Het gebouw had tijdens de oorlog, en ook erna, heel wat schade opgelopen en was ook na de bevrijding door allerlei militaire eenheden en diensten gebruik geweest. O.a. door de “Port Control and Pilotage” van de Royal Navy, en de “R.N. Belgische Sectie”. Het inwendige van het gebouw werd ook aangepast aan de nieuwe dienstomstandigheden. De passagiers konden niet meer rechtstreeks in- en ontschepen vanuit het gebouw, daar de carferry niet langer aanlegde naast het gebouw, maar verderop de kaai aan de carferrybrug, gelegen ter hoogte van het in 1955 gebouwde Loodswezengebouw (3).

In 1954, zoals reeds vermeld, werd op de Pakketbotenkaai een derde portaalkraan (4) in dienst gesteld, met een groter hefvermogen dan twee bestaande portaalkranen, nl. 9 ton. Zodat ook autobussen (met de toenmalige afmetingen - veel kleiner dan de huidige reisbussen) konden in- en ontscheept worden, (deze werden verscheept op het open achterdek van de pakketboten).

Vanaf het instellen van een dagelijkse carferrydienst het jaar rond werden er geen begeleide voertuigen meer verscheept op de pakketboten. Echter werden er nog beschadigde voertuigen, die niet meer konden rijden na een ongeval of pech, verscheept op de pakketboten. Deze voertuigen kwamen meestal per spoor naar de Pakketbotenkaai vanuit het binnenland of andere Europese landen, om overgeslagen te worden op een pakketboot voor vervoer naar Dover.

In 1959 werd het carferrygebouw gevoelig uitgebreid om de grotere trafiek van begeleide voertuigen op te vangen en een betere service te geven aan de reizigers. De overdekte voertuigenhal werd uitgebreid met twee rijvakken, ook geschikt voor reisbussen (passenger coaches), en een voetpassagiersstrook met afzonderlijke reispas-, reisbiljetten- en tolcontrolebalie. De autocarreizigers moesten uitstappen voor de inscheping van de car, en omgekeerd bij de ontscheping. Er werd ten behoeve van de voetpassagiers een overdekte gaanderij gebouwd, vanaf de overdekte voertuigenhal tot het Loodswezengebouw. Om hen te beschermen tegen de weersomstandigheden, daar ze te voet vanuit de hal tot aan de gangway, opgesteld ter hoogte van het midden van het Loodswezengebouw, moesten wandelen om in te schepen op de aldaar gemeerde carferry, en vice-versa bij aankomst te Oostende. Het plein gelegen tussen de Visserskaai en de toegangspoort tot het carferrystation werd verhard en ingericht als toegangsweg en publieke parking (niet-betalend - sic).

Door de grote toename van het aantal verscheepte voertuigen tussen 1958 en 1966, nl. van ongeveer 60.000 tot meer dan 200.000 eenheden, was het een dringende noodzakelijkheid de terreinen die ter beschikking stonden van de carferrydienst uit te breiden en te herschikken. Door de geringe oppervlakte, lees capaciteit, van de ruimte voor opvang van voertuigen met bestemming Dover, gebeurde het vaak tijdens de topdagen van het zomerseizoen, dat wachtende voertuigen het normaal verkeer op de Visserskaai zwaar hinderden, soms haast onmogelijk maakte.

In samenspraak met het stadsbestuur van Oostende werd in 1968 het parkeerterrein gelegen aan de Visserskaai op de kop van het Montgomerydok, gedeeltelijk vrijgegeven door de stad Oostende ten behoeve van de carferrydienst. Zodoende kon het uitgaand en inkomende verkeer gescheiden worden met een afzonderlijke in- en uitrit, en schiep men meer ruimte voor wachtende voertuigen.

Tevens werd in 1966 het carferrygebouw nog maar eens uitgebreid. Het bovenverdiep van het stationsgebouw werd uitgebreid met opschiklokalen voor de passagiers en op het gelijkvloers werd een snackbar ingericht met een beperkte keukeninrichting.

Midden de zestiger jaren had zich een nieuwe markt (lees: trafiek) ontwikkeld op het Kanaal (de "English Channel"), n.l. het verschepen van commerciële voertuigen, met inbegrip van heuse gelede vrachtwagens, van alle vormen en gewichten. Het Zeewezen, ofte de Oostende-Doverlijn, kon hier slechts in geringe mate aan deelnemen, gelet op de beperkte hoogte op de wagendecken van de vier (5) carferries die toen in dienst waren, de beperkte ruimte aan boord waar andere dan personenvoertuigen konden opgesteld worden (wieldruk en asbelasting) en de niet-aangepaste carferrybrug te Oostende, die slechts een voertuiglast tot 12 ton kon nemen.

De carferrybrug werd in 1967 versterkt om voertuigen tot 32 ton te kunnen verhandelen. Tweeëndertig ton was het maximum toegelaten gewicht in het Verenigd Koninkrijk voor voertuigen voor het normaal wegverkeer, (noot: op het Europese vasteland: 40 ton) (6).

Om het hoofd te bieden aan de toenemende concurrentie op het Kanaalverkeer en om behoorlijk te kunnen deelnemen aan het verschepen van vrachtoertuigen van en naar het Verenigd Koninkrijk, werd door het Bestuur van het Zeewezen, waartoe de Oostende-Doverlijn behoorde, in 1968 de studie aangevat van het voorontwerp voor een nieuwe generatie polyvalente schepen die de functie van pakketboot en carferry kon combineren en tevens geschikt was voor het verschepen van vrachtwagens, de zogenaamde "multi-purpose schepen". De schepen moesten gebouwd worden volgens het Scandinavisch principe van "drive-through", doorrij-principe. (Reeds toegepast in 1965 door de grootste concurrent op het Kanaal, Townsend-Thoresen, bij de bouw van het m.s. Free Enterprise II). D.w.z.: voorzien zijn van een hek- en boegdeur, zodat het niet meer nodig zou zijn de vrachtwagens te in- of te ontschepen in achteruitgang. In Oostende zouden deze schepen aanleggen met de boeg, in Dover met het hek tegen de ontschepingsbruggen. Om deze vaartuigen te kunnen behandelen moesten de walinstallaties te Oostende aangepast worden, t.t.z. een nieuwe landingsbrug (ofte "carferrybrug") bouwen voorzien van voertuigen met een toegelaten gewicht van 40 ton en meer, om mogelijks latere verkeersreglementswijzigingen op te vangen en om "speciaal vervoer" toe te laten (grotere afmetingen en gewicht, verdeeld over meerdere assen en wielen).

In 1969 werd de bouw aangevat van een tweede ontschepingsbrug te Oostende ten behoeve van het Zeewezen. Principeel ontworpen door de technische diensten van het Bestuur van het Zeewezen en wat het waterbouwkundig gedeelte betreft door de Dienst der Kust van Openbare Werken. Het waterbouwkundig gedeelte van de installatie werd uitgevoerd door N.V. Sotrahuy uit Brussel. De staalbouw en de mechanismen werden gerealiseerd door La Brugeoise et Nivelles, afdeling Nijvel. De brug werd in juni 1971 in gebruik genomen. Zie fig. nr. 213 (7).

De installatie werd gebouwd langsheen het Carferrygebouw (post 6). Om het op- en afrijden mogelijk te maken werd een platform gebouwd in de toegangsgeul van de Visserskreek (zie fig. nrs. 214 en 216). Deze opstelling vernauwde de toegang tot de sluis van de oude handelsdokken aanzienlijk. Doch deze dokken werden sinds toen geruime tijd slechts gebruikt als jachthaven, zodat de uitstolping enkel geringe hinder bracht.

VERWIJZINGEN

- (1) Carferrybrug, zie De Plate, "Metamorf.....", blz. 2006-83 en blz. 2006-120/121.
- (2) Stoombotenkaai, zie De Plate, "Metamorf.....", blz. 2007-122, fig. nr. 140.
- (3) Situering Stoombotenkaai/Londen-Istanbulkaai/carferrybrug/Loodswezengebouw, zie fig. nr. 210.
- (4) Portaalkraan: is een havenkraan, bestaande uit een portaalconstructie, waarvan de ene poot over een rail op de kaaimuur en de andere poot over een rail op het eigenlijk kaaiterrein rust.. Op het portaal de eigenlijke hijskraan. De portaalkraan bedient de ganse lengte van de kaai. Zie fig. nr. 211.
- (5) "Prinses Josephine-Charlotte", "Artevelde", "Koningin Fabiola" en "Roi Baudouin", in 1968 vervoegd door de "Princesse Astrid".
- (6) Er bleef echter het nadeel dat de carferries slechts een hekdeur (achterschip) hadden en de vrachtwagens in achteruitgang moesten ingescheept worden, wat veel tijd vergde. Ze konden dan in vooruitgang ontscheept worden. Dergelijke werkwijze bracht veel tijdverlies en ook irritatie bij minder bedreven chauffeurs. Zodat het een negatief marktagument was om de klanten voor vrachtvervoer op de Oostende-Doverlijn aan te trekken.
 Wat specifiek het vrachtvervoer aanging, waren het niet alleen slechts vrachtwagens met chauffeur die verscheept werden, doch ook opleggers zonder trekker. De trekker zette de geladen, of lege, oplegger af op de terminus van de carferries en verdween terug om ander vervoer te verrichten. De oplegger werd dan door een terminaltrekker, ook genoemd "ro-ro trekker", van de rederij of havenschap, of stevedores, aan boord gebracht en daar op de aangewezen plaats afgezet. Aan de andere zijde van het Kanaal, in de bestemmingshaven, werd de oplegger ontscheept door de rederij of terminaluitbater, en opgesteld op een wachterrein, waar het later opgehaald werd door een vervoeronderneming voor het slepen, rijden, naar de uiteindelijke eindbestemming. Dergelijke opleggers werden, en worden, in het maritiem milieu bestempeld als "drops", Engels voor "laten vallen", of zachter gezegd: "neerzetten" (zie fig. nr. 212).
 Vanaf 1968 werden sporadisch dergelijke drops verscheept op de Oostende-Doverlijn. Men moest beroep doen op een plaatselijke vervoeronderneming (Bollenberg) om met een trekker de drops te verhandelen. In 1982 werden door de R.M.T. twee specifieke terminaltrekkers van het merk DAF aangekocht, (later uitgebreid tot een vloot van zes).
- (7) Bij het ontwerp van de installatie, (carferrybrug 2), werd uitgegaan van een ander principe dan deze van de eerste ontschepingsbrug (carferrybrug 1). Waar bij brug 1 de brug afsteunde op het schip werd bij brug 2 de brug opgehangen in kabels, en deze namen de lasten van de voertuigen op de brug op. De brug werd niet meer afgesteund op het schip. De verbinding brug/schip werd gemaakt door een hydraulisch bewogen valreep, die scharnierend aan de brug opgelegd werd op het schip. Valreep, in het vakjargon "link-span" genoemd. De brug kon drie voertuigen van 40 ton gewicht, gelijktijdig, op één rij, toelaten. Of één enkel voertuig van 60 ton (speciaal vervoer).

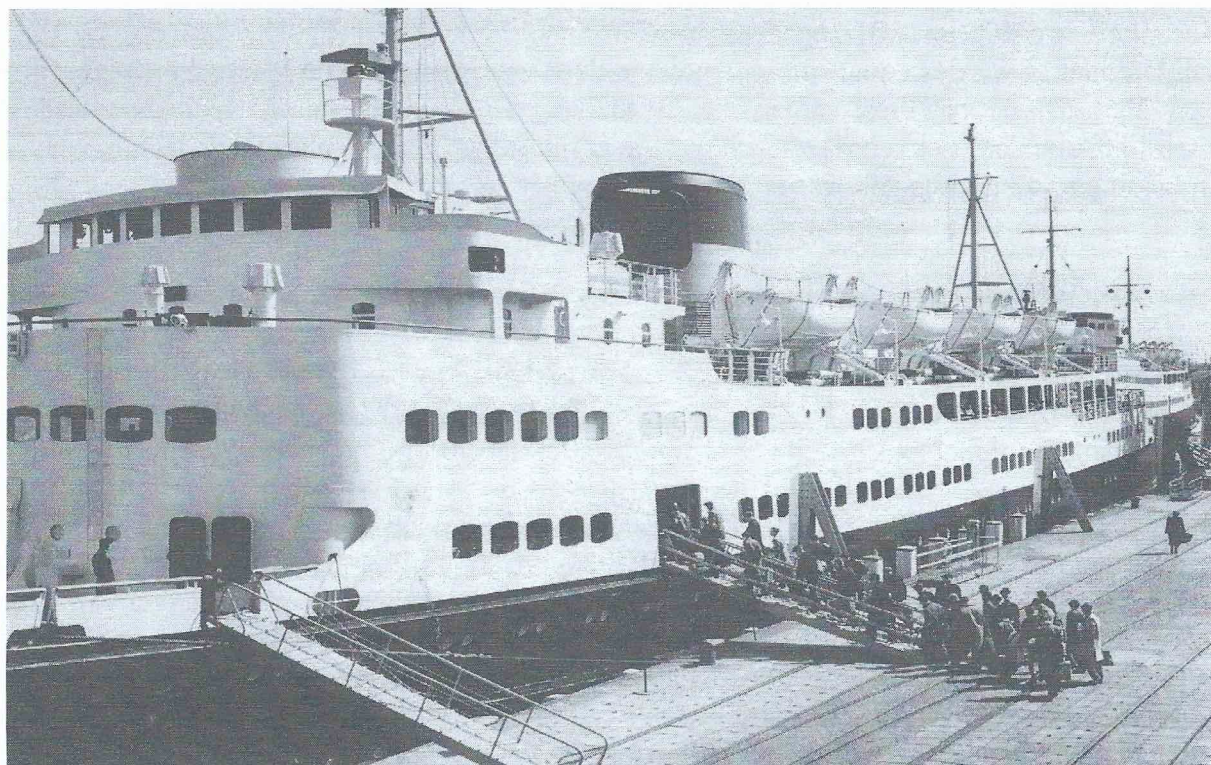

Fig. nr. 208. Haven Oostende, 1958. Inscheping van de passagiers aan boord van de pakketboot m.s. Koningin Elisabeth, aangemeerd aan de Pakketbotenkaai. Bemerk de drie aangeslagen loopplanken, ofte: "gangways". Op het voordek de gangway voor de bemanning en personen aanverwant aan de dienst. De middelste voor de inscheping van de passagiers, hier op C-dek, (functie van de tijdstand). Op het achterschip, zichtbaar achter het verhoogd wrijfhout, een gangway ten behoeve van het inschepen van reisgoed, post en scheepsvoorraad, (o.m. voor de restauratie en de tax-vrije goederen voor "de shop", (duty-free).

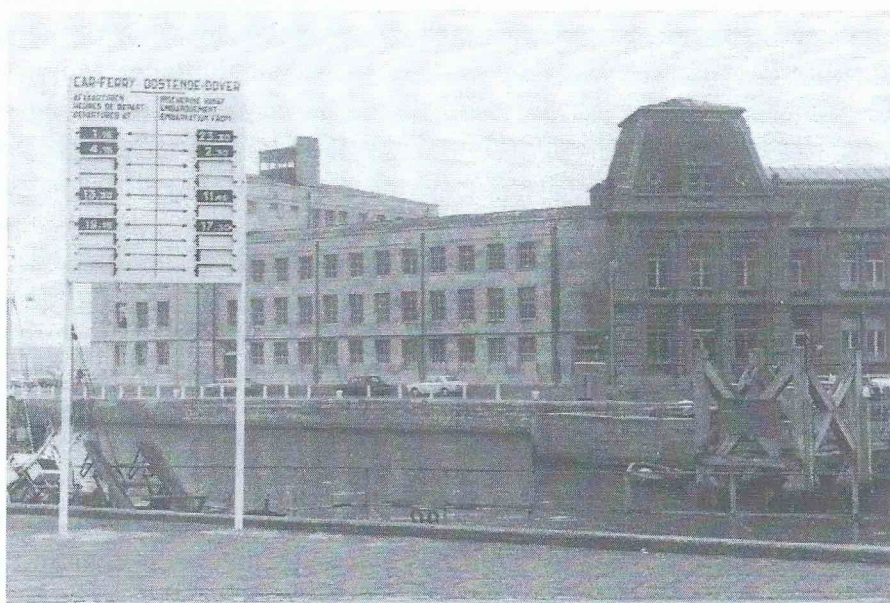

Fig. nr. 209. Haven van Oostende, 1966. Het handmatig bediend afvaartbord van de carferry Oostende-Dover, met inschepings- en afvaarten. Er waren vier afvaarten per etmaal. Men kon inschepen vanaf 1 uur en 45 minuten voor de afvaart. Het bord stond opgesteld op de oever van de Visserskreek aan de ingang van het carferryterrein. In de achtergrond het Zeewezengebouw, rechts het sorteercentrum van de Posterijen. Voorgrond de Visserskreek met de gigantische aanlegsteiger van de "vedette" van het Zeewezen, toen al niet meer gebruikt.

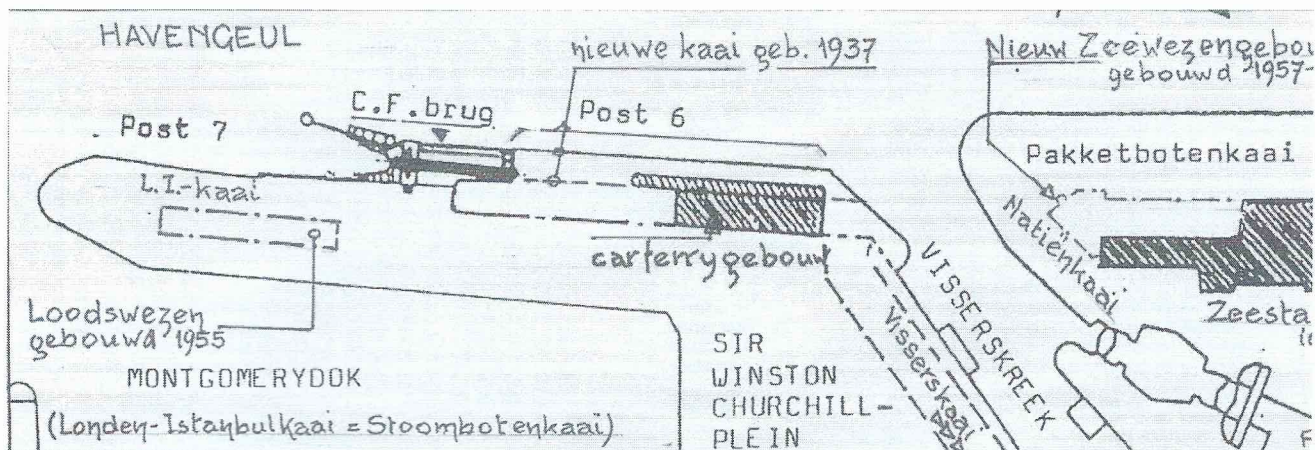

Fig. nr. 210. Haven Oostende, 1953. situering van het carferrygebouw en carferrybrug 1.

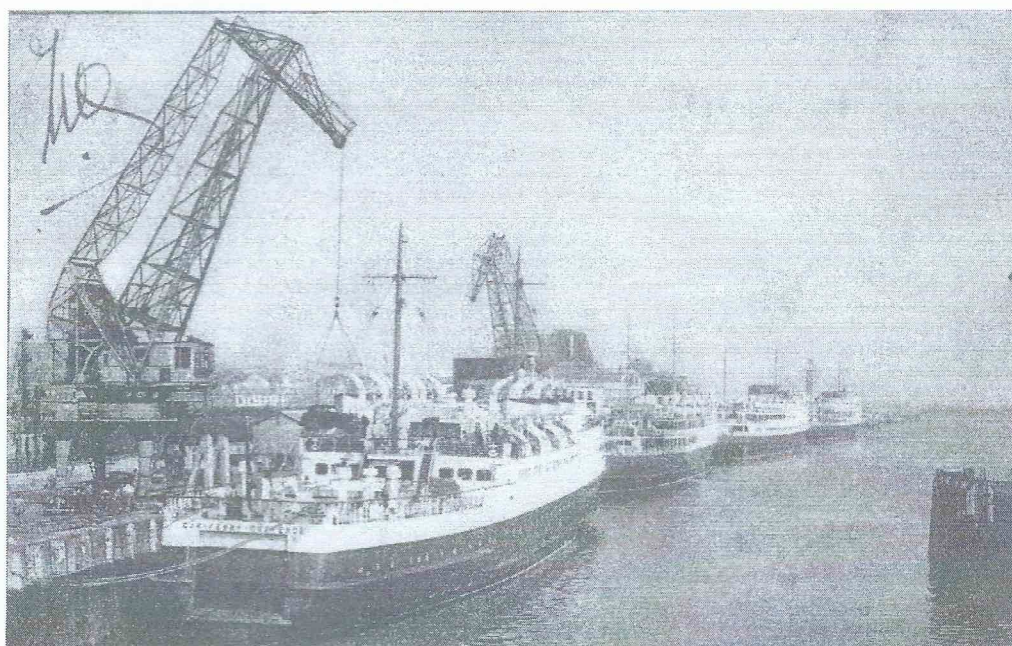

Fig. nr. 211. Haven Oostende, 1950. Zicht op de pakketbotenkaai met het m.s. "Car Ferry" (later herdoopt in "Prinses Josephine-Charlotte"), gemeerd aan post 4, aan posten 3, 2 en 1 telkens een pakketboot. Een portaalkraan, 6t scheept een auto in. Een enig schitterend zicht, 4 schepen in lijn, een zicht dat sinds 1980 niet meer voorkomt.

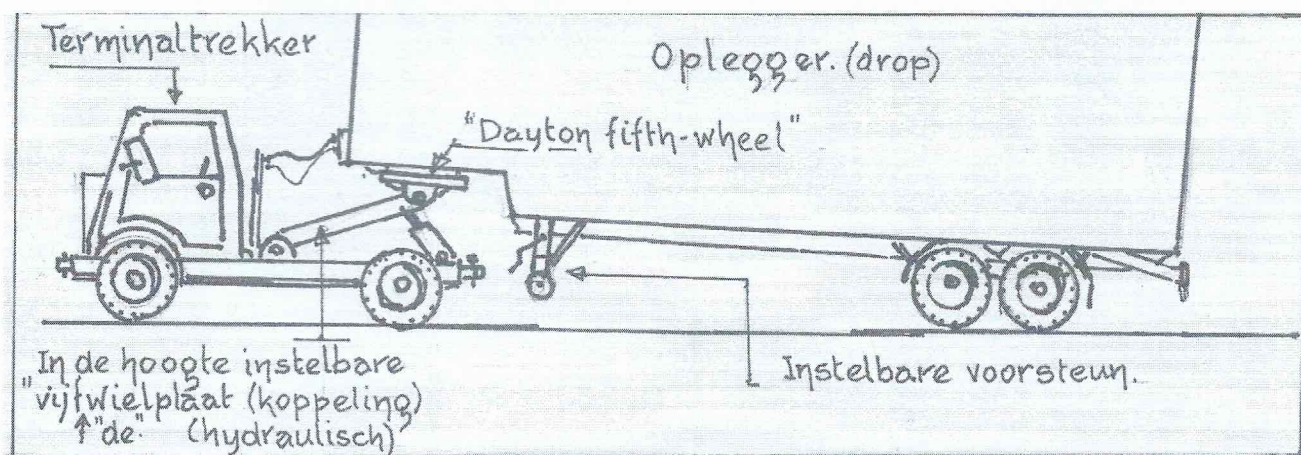

Fig. nr. 212. Schema van een "drop" gekoppeld aan een terminaltrekker.

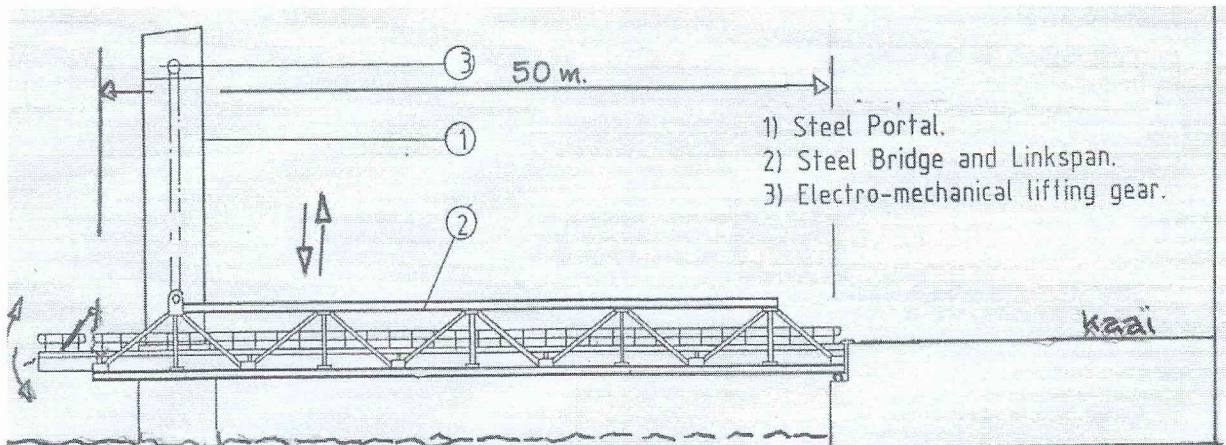

Fig. nr. 213. Haven Oostende, 1971. Schema van carferrybrug 2.

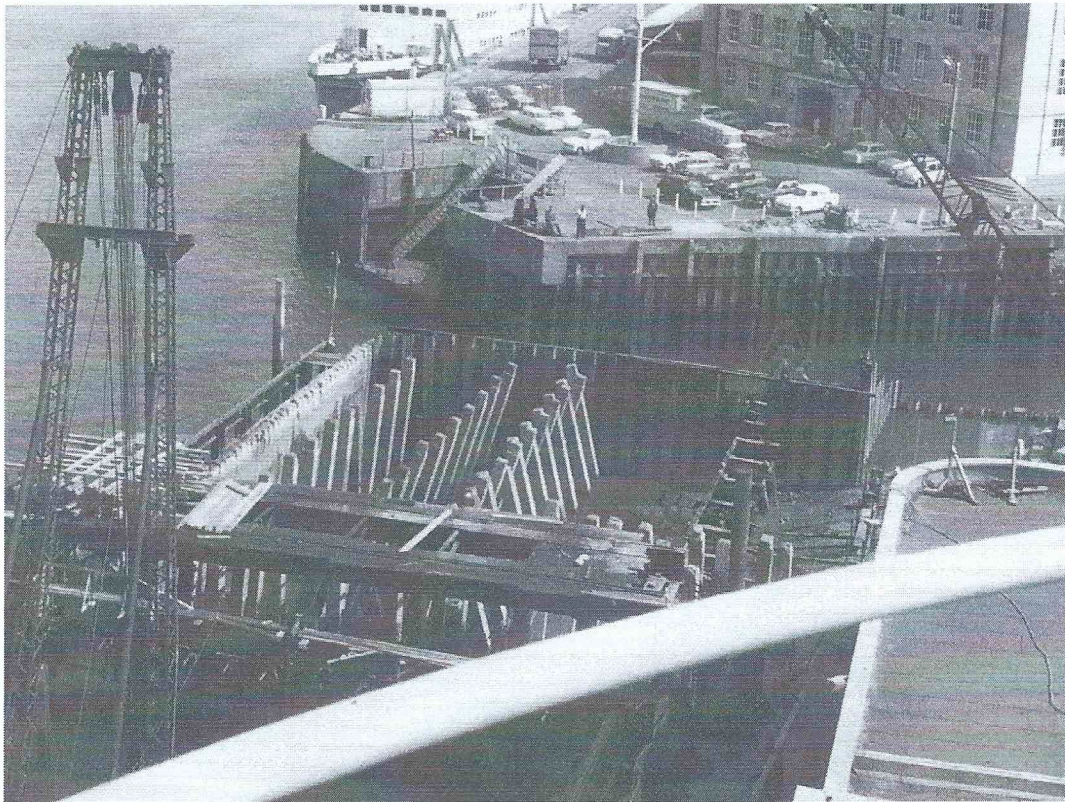

Fig. nr. 214. Haven Oostende, 1969. Bouw van het platform, landhoofd voor carferrybrug 2, in de Visserskreek. Bemerkt de nog resterende nauwe toegang tot de kreek en de sluizen van de oude handelsdokken (nu Mercator Jachtdok). Achtergrond het Zeewezengebouw aan de Natiënkaai.

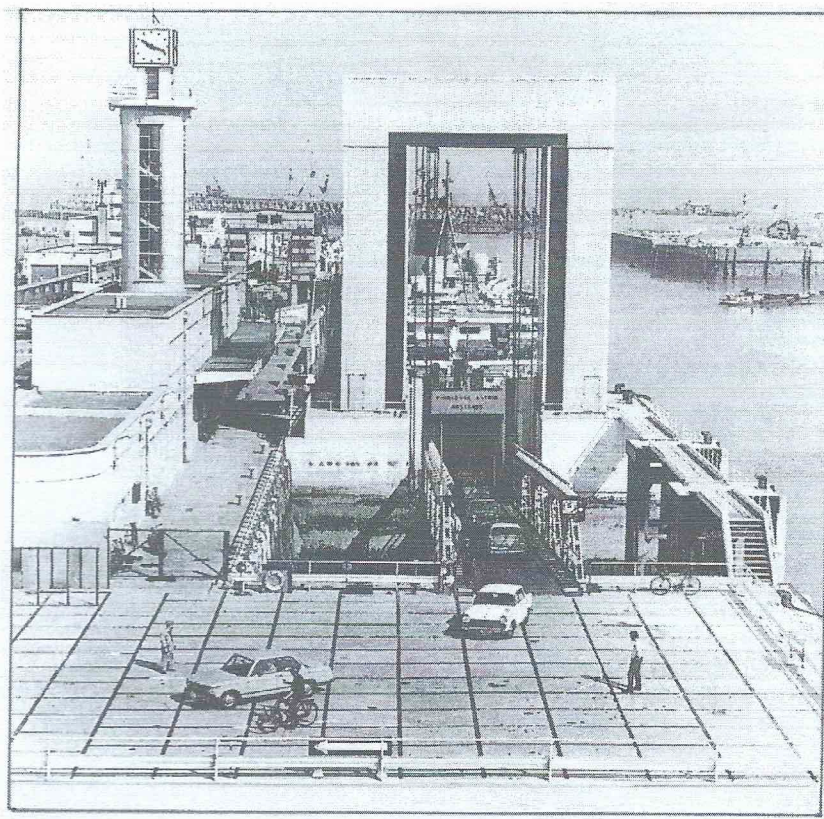

Fig. nr. 215. Haven Oostende, 1971. Carferrybrug 2, ontschepping van voertuigen uit het m.s. Prinsesse Astrid. Op de voorgrond het landhoofd, gedeeltelijk gebouwd in de monding van de Visserskreek. Links het Carferrygebouw.

Fig. nr. 216. Haven Oostende, 1969. Het beperkt parkeerterrein voor de carferryterminal aan de Visserskreek/Visserskaai. Uiterst links de sluis van de oude handelsdokken. Aan het uiteinde van de Visserskreek (vulgo: "strontgat" om reden van de stadsriolering die zich aldaar stortte in de havengeul) het verblijf van de sluis knechten, gekoppeld aan een openbare urinoir. Achtergrond de "stedelijke vak- en hotelschool."

Fig. nr. 217. Haven Oostende, 1960. De toegang tot het carferrygebouw

Fig. nr. 218. Haven Oostende, 1968. De ingang tot de carferry-terminal en het parkeerterrein gezien vanaf de Visserskaai. Let op het bord "HARWICH" boven de inrit, dit omdat in 1968 een verbinding was ingelegd naar Harwich (doch werd in 1974 opgeheven.)

door Roger JANSOONE

11. JODENVERVOLGING EN JOODS VERZET

“Quare me repulisti et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus ?” (Waarom hebt Ge mij verstoten en waarom ga ik vol droefheid voort, terwijl de vijand mij verdrukt ?)
(uit psalm “Judica me” van koning David)

Een bloeiende plaatselijke joodse gemeenschap

Voor een aantal stadsgenoten was het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting slechts van korte duur. Individueel ging het om politieke gevangenen, weggevoerden, verplicht tewerkgestelden, onderduikers, en slachtoffers van ontbering, ziekten en bombardementen. Doch op *collectief* vlak ging het om een zeer aparte groep: de plaatselijke joodse gemeenschap. Het zou onvergeeflijk zijn hieraan stilzwijgend voorbij te gaan, want, hoe kort ook hun verblijf tijdens de bezetting geweest is, deze medeburgers waren een belangrijk en vitaal element geworden van “le tout Ostende”. Zoals overal elders ging het hier vooral om middenstanders, zelfstandigen, zakenlieden en vrije beroepen. Deze gemeenschap was alhier ontstaan in de tweede helft van de 19^e eeuw en had al snel bijgedragen tot groei en bloei van de nieuwe en mondaine badstad. In 1911 kregen zij hun synagoge aan het Van Maestrichtplein, net achter de Sint-Jozef-kerk. De voorgevel is een nabootsing van de befaamde synagoge van Frankfurt, die later in 1938 tijdens de beruchte “Kristallnacht” in de vlammen zou opgaan. Het feit dat een dergelijke synagoge werd gebouwd op een vrij centraal gelegen locatie, wijst erop dat deze plaatselijke joodse gemeenschap nogal belangrijk moet geweest zijn, zowel in aantal als qua welstand en maatschappelijk aanzien.

Indien de jodenvervolging niet mag ontbreken in dit historisch overzicht van lokale aard, dan moet er toch op gewezen worden dat het hier *ten gronde niet* gaat om een plaatselijke geschiedenis, heel eenvoudig omdat de jodenvervolging ook hier slechts een onderdeel was van een duivels plan dat bijna gans Europa heeft omvat en geteisterd, met name de “Endlösung”, een zorgvuldig beraamd plan tot systematische uitroeiing van alle joden in Duitsland én in de bezette gebieden, ja zelfs tot in de vazalstaten, ... een plan dat, hoe krankzinnig ook, op een koele, zakelijke, bijna “wetenschappelijke” en zelfs “industriële” manier werd uitgevoerd, een plan zo verbijsterend en ongelooflijk dat er nu nog steeds (met enige bijval!) “negationisten” zijn die het bestaan van gaskamers en crematoria ontkennen!

Bijgevolg wordt dit verhaal, weliswaar met verwijzing naar lokale toestanden, geprojecteerd binnen het kader van de Holocaust zoals die *overal en eenvormig* werd doorgevoerd. Van de kant van de geschiedkundige is dit feitenrelaas een piëteitsvolle betuiging van medeleven bij de vreselijke beproevingen die deze medeburgers hebben ondergaan, ... en tevens “zur Mahnung” tegen iedere poging of vorm van heropleving van racisme en onverdraagzaamheid in de aard van wat in de jaren dertig en veertig heeft kunnen de bovenhand krijgen.

Deze geschiedkundige bijdrage is tevens een hulde aan de nagedachtenis van Carol Deutsch (1894-1944), voorzitter van de plaatselijke joodse gemeenschap in Oostende. Hij was een bonthandelaar maar ook een talentvol schilder en beeldhouwer (cfr. N. HOSTYN, in De Plate 1984/130-134) en een goede vriend van James Ensor die van hem een bekend portret heeft geschilderd. Als voorzitter en duiveltje-doet-al heeft hij een belangrijke rol gespeeld, reeds in de jaren dertig, voor het lenigen van de nood van in Oostende “aangespoelde” joden, en vervolgens ook tijdens de bezetting voor het organiseren van onderlinge hulp en bijstand binnen de joodse gemeenschap. Hij kon al evenmin ontsnappen aan de greep van de nazi's. Hij werd aangehouden en is omgekomen in 1944 in het

concentratiekamp van Buchenwald (een KZ vooral voor “politische Häftlinge”), dus kennelijk (en, vanuit nazi-standpunt, nogal logisch) als een politieke gevangene en niet direct in het kader van de “Endlösung”.

Belgische en niet-Belgische joden

Na de nazi-machtsovername in Duitsland (1933) kwamen veel Duitse joden een toevlucht zoeken in ons land. Een aantal onder hen kwam terecht in Oostende, doorgaans om dan, indien mogelijk, verder te kunnen doorreizen naar Groot-Brittannië en/of de USA. Alzo was de joodse gemeenschap in Oostende reeds in de jaren dertig flink aangegroeid, zij het dan anders en voortdurend wisselend samengesteld. Dit bereikte een “piek” in mei 1940 toen tussen al die vluchtelingen ook nogal wat joden “gestrand” waren in Oostende. Zij werden voorlopig ondergebracht in leegstaande woningen van Oostendenaars die uitgeweken waren naar Engeland. Anderzijds waren een aantal Oostendse joden (die tijdig “nattigheid” voelden) gevlucht naar Frankrijk, terwijl Duitse joden op 10 mei 1940 door de Staatsveiligheid werden opgepakt en afgevoerd naar Frankrijk waar ze terecht kwamen in interneringskampen. Deze verwarde toestand maakt het niet eenvoudig om het aantal te bepalen van de vanaf juni 1940 in Oostende verblijvende joden. Het “Jodenregister” zou hierover al evenmin uitsluitsel geven omdat het enkel de niet-ondergedoken en officieel geregistreerde joden omvat. Feit is dat de Gestapo op 1 oktober 1941 in België 42.562 joden ouder dan 15 jaar had geregistreerd, hetzij, kinderen inbegrepen, een joodse gemeenschap van ongeveer 52.000 personen, wat dan wel slechts 60% omvat van het aantal in België in de jaren dertig verblijvende joden. Dit betekent dat in mei 1940 ruim 40.000 Belgische joden een toevlucht hadden gezocht in het buitenland, meer bepaald in Frankrijk, wat dan ook verklaart dat 5.083 Belgische joden vanuit het Franse “Durchgangslager” Drancy werden gedeporteerd naar de “Vernichtungslager”, terwijl anderzijds vanuit de Dossin-kazerne in Mechelen 25.820 Belgische joden werden weggevoerd. Dat zijn allemaal cijfers en getallen die voor de modale lezer misschien nogal statistisch en saai overkomen, doch achter die kille cijfers schuilen mensenlevens en drama’s, mensen zoals wij van vlees en bloed, onschuldige en weerloze mannen, vrouwen en kinderen die net zoals iedereen recht hadden op een normaal menselijk bestaan doch die nu na een lange lijdensweg een gruwelijk einde zouden tegemoet gaan ...

Terloops zij hierbij aangestipt dat niet alleen de Belgische Vreemdelingenpolitie en de Staatsveiligheid reeds in de jaren dertig belangstelling hadden voor joodse asielzoekers van Duitse of Oostenrijkse nationaliteit, maar dit gold al evenzeer voor de Gestapo, en meer bepaald voor in België opererende Gestapo-agenten, die het gemunt hadden op uitingen van anti-nazi-activiteiten in Belgisch-joodse kringen. Pikant detail: die Duitse opsporingslijsten hadden een taai bestaan, getuige hiervan het feit dat toen Albert Wolf, een drukker uit Luik en reeds in de jaren dertig een anti-nazi-gezinde joodse activist, in 1957 (dus 12 jaar na de oorlog!) voor zaken naar Keulen reisde, hij aan de Duits-Belgische grens werd teruggestuurd omdat zijn naam nog steeds prijkte op een lijst van in Duitsland “ongewenste” personen ...

Met “Belgische” joden wordt hier niet uitsluitend bedoeld de joodse bevolkingsgroep van Belgische nationaliteit doch ook alle *legaal* in België verblijvende joden (daarnaast waren er ook nog een onbekend maar toch vrij groot aantal “illegalen”). De overgrote meerderheid (ruim 90%) was evenwel niet van Belgische nationaliteit. Het was nog niet de tijd van de “snel-Belg-wet”, en de Belgische wetgeving inzake grote of kleine naturalisatie was toen bijzonder strikt en limitatief. Bovendien ging het allemaal om recente immigratie. Een eerste “golf” (vooral uit Oost-Europa) ging terug naar de jaren twintig, gevolgd door een tweede vanuit nazi-Duitsland na 1933, en een derde vanuit Oostenrijk na de “Anschluss” in 1938. Die eerste golf omvatte zeer veel arme en hulpbehoevende mensen, die in België financieel, materieel en moreel vooral werden opgevangen door de joodse hulporganisatie “Solidarité juive”, met plaatselijke afdelingen in de meeste Belgische steden, ook in Oostende. Maar ook vluchtelingen van de tweede en derde golf (uit

Duitsland en Oostenrijk) verkeerden nogal vaak in een berooide toestand, omdat zij vooraleer te mogen vertrekken, eerst “legaal” volledig beroofd werden van al hun bezittingen. Slechts weinig Duitse en Oostenrijkse joden waren zo vooruitziende geweest om nog tijdig alle financiële voorzorgen te nemen, heel eenvoudig omdat bijna iedereen ervan overtuigd was dat het met die Herr Hitler allemaal niet zo’n vaart zou nemen. De fatale denkfout was - ook bij politici – dat men in Hitler een politicus zag ... en niet een psychopaat, behept met megalomane en waanzinnige opvattingen!

Het begin van het einde

Tijdens de zomer- en herfstmaanden van 1940 leek alles nog vrij normaal te zijn. Joodse vluchtelingen kwamen terug uit Frankrijk, en de meeste joodse handelszaken werden weer opgestart, ook in Oostende. Doch dit was slechts schijn en enkel “de stilte vóór de storm”. De jodenvervolgning was reeds lang vooraf zorgvuldig voorbereid, niet alleen door de Gestapo en het RSHA ... maar ook door het Duitse leger (waarvan nochtans tot onlangs bij hoog en bij laag werd beweerd dat het nooit had deelgenomen aan de jodenvervolgning). Wij lezen in de “Sonderbestimmungen” (bijzondere richtlijnen) van het 6^e Duitse leger, opgesteld 72 dagen *vooraleer* België werd aangevallen, onder hoofdstuk 2 “Gedragingen tegenover de bevolking”: “De rassenkwestie komt niet ter sprake, want dit zou kunnen de indruk wekken dat het de bedoeling is, het land aan te hechten bij Duitsland. Het louter feit dat een inwoner van het land een jood is, mag niet gebruikt worden als voorwendsel om in zijn geval speciale maatregelen toe te passen”. En in bijlage 1 (bestemd voor Legergroep B – Generaal von Bock) lezen wij onder punt 8 : “Juden im besetzten Gebiet sind unbeheiligt zu lassen”. Dit betekent niet dat de Duitse Wehrmacht zich niet wilde inlaten met de joden in bezet gebied, maar wel dat het “voorlopig” niet opportuun was om die kwestie aan te raken. In die ogenschijnlijk “normale” omstandigheden konden de joden en hun organisaties en verenigingen “normaal” verder functioneren of eventueel hun activiteiten hervatten.

Het was dan ook een pijnlijke en onaangename verrassing toen op 28 oktober 1940 (dus reeds kort na de capitulatie en het begin van de bezetting) een eerste anti-joods decreet werd uitgevaardigd. Deze “Bekanntmachung”, die ook in Oostende overal werd aangeplakt, omvatte het volgende :

- een definitie van het begrip “jood”;
- verbod voor joden die België hebben verlaten, om vooralsnog terug te keren;
- registratie van individuele joden en van joodse firma’s en handelszaken;
- algemeen verbod inzake verkoop van joodse bezittingen;
- aanstelling van niet-joodse zaakvoerders in joodse ondernemingen;
- drietalige aanduiding (Duits/Nederlands/Frans) van joodse winkels en bedrijven;
- het kenbaar maken van aandelen en obligaties in het bezit van joden;
- inbeslagneming van radiotoestellen in joods bezit.

Daarnaast begon zonder “Bekanntmachung” een sluipende hetze tegen al wat joods was via de media en het onderwijs, zij het dan aanvankelijk vrij onopvallend. Zo lezen wij in de handleiding (p. 45) “Economische begrippen” voor het middelbaar onderwijs (uitgegeven door “Vorming en Stijl” onder leiding van E. Delvo), in de 12^e les, sub “Het internationaal kapitaal en de Joden”, het volgend staaltje van volksmisleiding: “Joden nestelen zich overal in de bankorganisaties: veel geld verdienen zonder werken, alleen geld manipuleren (lenen, ontlenen, aandelen kopen en verkopen, speculeren, enz.): dat zijn de typische kenmerken van joden; zij verrichten geen produktief werk. Het Jodenvraagstuk is dus niet alleen een rassenkwestie maar ook een diep economisch probleem”. Uiteraard pervers taalgebruik (wellicht toen nog niet voor iedereen zo direct duidelijk), vermits dit de weg opende voor de uiteindelijke “Endlösung” van het “Jodenvraagstuk”. En voor niet-joodse zakenlieden – zeker in een handelscentrum als Oostende – moet die vreemdsoortige omschrijving van “geld verdienen zonder werken” nogal herkenbaar zijn overgekomen, niet wat betreft hun joodse zakenrelaties ... maar naar zichzelf, vermits zij allemaal, joods of niet-joods, exact dezelfde

activiteiten uitoefenden! De “argumenten” die de jodenvervolgung moesten rechtvaardigen, waren inderdaad zo absurd, belachelijk en ongeloofwaardig dat men zich nog steeds afvraagt hoe bijna het hele Duitse volk en nog een groot aantal meelopers in de bezette gebieden, zich door al die onzin hebben kunnen laten misleiden en meeslepen!

Maar in vergelijking met wat hierna zou volgen, waren die eerste anti-joodse maatregelen nog vrij “mild”. En de daaropvolgende maanden bleef het hierbij en ontstond de bedrieglijke indruk dat het hierbij ook zou blijven. Dit speelde in op de typische joodse zin voor relativering (“Ach, het zal wel allemaal koelen zonder blazen!”), maar de werkelijke reden hiervoor lag elders. De Gestapo moest enkel nog wat geduld oefenen. Zij wist dat er onder de in België verblijvende joden heel wat communisten waren (vooral onder hen die afkomstig waren uit Oost-Europa) en zolang het “duivelspact” tussen Duitsland en de Sovjet-Unie nog stand hield, moest alles vermeden worden wat misnoegen bij Stalin kon opwekken. Vandaar dan ook het nogal opvallend “anti-kapitalistisch” karakter van die eerste anti-joodse maatregelen. De joodse communisten (doorgaans berooide vluchtelingen) werden uiteraard hierdoor weinig of niet geraakt, en zij waren trouwens zelf niet zo gesteld op hun “kapitalistische” broeders. Enkel de jodenregistratie en het in beslag nemen van radiotoestellen viel bij hen niet in goede aarde, doch dit was iets waarmede zij in de meeste gevallen toch geen rekening hielden. Joodse communisten waren in Oostende vrij talrijk. Zij waren veelal actief in joodse hulporganisaties, en sommigen (doch vanzelfsprekend zeer weinig) in een ondergronds en ultra-geheim Sovjet-spionagenetwerk, met “hoofdzetel” in Oostende (“Die Rote Kapelle”).

Joods verzet

Aan die “geruststellende” toestand kwam snel een einde na de plotse inval in de Sovjet-Unie op 22 juni 1941 (zo plots en onverwacht dat zelfs Stalin totaal verrast werd). Onmiddellijk werden in de bezette gebieden, op grond van vooraf opgestelde “zwarte lijsten”, zowel joodse als niet-joodse communisten (of sympathisanten) door de Gestapo opgepakt en weggevoerd.. Doch in België ontkwamen een groot aantal joodse communisten aan arrestatie. Dit schijnt vooral het geval geweest te zijn in Oostende, niet verbazend omdat in Oostende “Die Rote Kapelle” gevestigd was, die blijkbaar beter ingelicht was over de ware Duitse bedoelingen dan Stalin zelf! Zij doken onder en kregen hulp vanwege bestaande verzetsorganisaties van linkse strekking (later verenigd in het Onafhankelijkheidsfront). In Wallonië waren sommigen reeds voordien betrokken bij het verzet (ofschoon tegen de zin van Moskou), getuige hiervan het feit dat in mei 1941 (dus nog vooraleer de Sovjet-Unie werd aangevallen) enkele joodse communistische militanten een rol speelden tijdens de stakingsacties in Luik en in de Borinage. Tussen haakjes: dat de joden zich “als een lam naar de slachtbank” hebben laten leiden, is slechts gedeeltelijk waar, want reeds in een vroeg stadium gingen een aantal joden in het verzet (en niet enkel communisten), wat later een tragisch en heldhaftig hoogtepunt zou vinden bij de opstand van het getto van Warschau in 1943 ... en wat nog later aan de basis zou liggen van een zeer militant gedrag bij en na de oprichting van de Staat Israël.

Doch oppositie tegen de nazi's begon ook vaste vorm aan te nemen bij de andere joden (die trouwens in de meerderheid waren). Vanuit joodse organisaties ontstond een informeel netwerk dat zich - spijs het “Sperrgebiet” - uitstrekte tot aan de kust. Details zijn hierover niet bekend omdat alles in het geheim moest gebeuren, met geen documenten en geschriften, en vanzelfsprekend ook omdat zeer weinig “insiders” de jodenvervolgung hebben overleefd. Het merkwaardige van dit netwerk – en dat is bij joden niet zo evident – lag in het feit dat het een overkoepelend orgaan was van *alle* joodse politieke en religieuze strekkingen. Dit netwerk, gekend onder de naam “*Comité de Défense des Juifs*”, lijkt vrij doeltreffend te zijn geweest en was goed beveiligd via een vernuftig “cellensysteem” (zoals gebruikelijk in de verzetsbeweging). Doel was het maximaal redden van joden, vooral kinderen, want over hun lotsbestemming maakte het Comité zich weinig illusies.

In tegenstelling tot wat nog vaak wordt aangenomen, blijkt - zoals reeds aangestipt - dat niet alle joden zich zo maar willoos hebben laten slachtofferen, want een belangrijke minderheid heeft reeds bij het begin gekozen voor actief of passief verzet. Spilfiguur in Oostende (reeds in de jaren dertig) was **Carol Deutsch**, voorzitter van de plaatselijke joodse gemeenschap, die begin 1944 door de Gestapo zou worden aangehouden om vervolgens om te komen in Buchenwald. Doch ook hij heeft intussen mogen plaats nemen in de lange "galerij van *vergeten* Oostendse helden", in een stad die (tenzij onder druk of uit opportunisme) van overheidswege nooit veel aandacht heeft besteed aan het eigen roemrijk en heldhaftig verleden (en overigens al evenmin aan het eigen cultureel en historisch erfgoed). Nochtans zou het moeten mogelijk zijn om, via het heroproepen van de merkwaardige figuur van Carol Deutsch, die verdwenen Joodse gemeenschap in Oostende opnieuw concreet een "gezicht" te geven, zoals dit - veeleer bij toeval - intussen onlangs gebeurd is, wat betreft de joodse scholieren, via een nieuw herinneringsplakiet voor oud-leerlingen in het Koninklijk Atheneum I, L. Spilliaertstraat.

Een eerste daad van joods verzet was de weigering om zich te laten registreren. In de praktijk betekende dit echter dat de weigeraar vroeg of laat zou moeten onderduiken. Voor bekende en vooraanstaande joden was een dergelijke weigering zelfs bijna onmogelijk, omdat voor hen onmiddellijke aanhouding dreigde. Bijgevolg ging de aandacht niet alleen naar het vinden van onderduikadressen (en bevoorradings van de ondergedoken weigeraars) maar ook al vlug naar het organiseren van een ontsnappingsroute naar Frankrijk en verder naar Spanje.

Gelet op het bestaan van een joodse ondergrondse organisatie in Oostende reeds in de jaren dertig, mag geredelijk worden aangenomen dat het joods verzet ook alhier in zekere mate actief was, ook al was dit in het Sperrgebied nog veel moeilijker dan in het binnenland. Om evidente redenen is er hierover geen bronnenmateriaal ... en ooggetuigen zijn helaas allen verdwenen "naar het Oosten". Ook is de communistische groep "Rote Kapelle" rond Trepper en Grossvogel (in de Kapellestraat 83) vermoedelijk hierbij niet betrokken geweest. Deze organisatie was immers voor Moskou van zo'n vitaal belang dat het voortbestaan ervan niet mocht in gevaar gebracht worden door andere activiteiten dan inlichtingenwerk.

"Judenrat" en jodenster

In Oostende, zoals overal elders, begon de registratie intussen vaste vorm aan te nemen. In het bewaard gebleven "Jodenregister" van Oostende kunnen we nagaan, hoe dit concreet gebeurde. Het register omvat twaalf kolommen, onderverdeeld als volgt :

Volgnummer – nummer identiteitskaart – naam – voornamen – geboorteplaats – geboortedatum – adres in Oostende – beroep – nationaliteit – godsdienst – in België/Oostende verblijvend sedert – komende van

Merkwaardig is wel het feit dat ook de "godsdienst" moest vermeld worden; in de meeste gevallen was dit "Israëliet" maar er staan ook enkele joden vermeld als zijnde "katholiek" of "zonder godsdienst". Telkens een jood werd aangehouden nog vooraleer tot algemene deportatie werd overgegaan, werd naast de naam de vermelding aangebracht "aangehouden door de Duitse overheid", echter zonder vermelding van datum.

De volgende stap was, zoals in alle bezette gebieden, de oprichting van een "Judenrat", die, samengesteld uit vooraanstaande joden, zou moeten waken over de tenuitvoerlegging van de anti-joodse maatregelen. Deze cynische "vondst" van het perverse nazi-regime bleek veelal nog vrij goed te werken, in ieder geval beter dan via de medewerking (of het gebrek aan medewerking) van de nationale en plaatselijke Belgische overheden, die (overigens terecht) door de nazi's verdacht werden van het plegen van administratieve obstructie. Zoals steeds waren er ook uitzonderingen die

de regel bevestigen, maar in dit geval waren het geen kleine uitzonderingen, namelijk Antwerpen en Luik, waar het college van burgemeester en schepenen zich nogal erg meegaande toonden met de bezetter, wat dan ook onvermijdelijk zijn weerslag had op de gemeentelijke administratie en politie. Het is wel erg opvallend dat na de bevrijding die plaatselijke politici eigenlijk nooit werden verontrust of ter verantwoording geroepen (plaatselijke ambtenaren en politiecommissarissen al evenmin, doch die hadden zich tijdig veilig ingedekt via het systeem “paraplu”).

In België was de oprichting van een “Judenrat” reeds van bij de aanvang nochtans veeleer een mislukking, hoezeer de Duitsers ook het tegendeel beweerden, en dit om de eenvoudige reden dat de “vooraanstaande joden” die de nazi’s hiervoor absoluut wilden hebben, in mei 1940 vrijwel allen waren gevlucht en sedertdien niet meer waren opgedaagd. De Duitsers gingen dan maar over tot de aanstelling van joden die enigszins “vooraanstaand” waren op grond van hun persoonlijke welstand en rijkdom, doch zij konden met deze personen niet veel aanvangen. Het “Comité de Défense des Juifs” zag zijn kans schoon en infiltreerde zeer handig in de “Judenrat” via eigen vertrouwenspersonen, in de hoop de nazi’s alzo te kunnen beet nemen.

Het decreet van 27 mei 1942 tot invoering van het dragen van de jodenster (of Davidster) , maakte al snel duidelijk waarvoor de Judenrat was opgericht. De distributie van de jodenster moest aanvankelijk gebeuren via de gemeentebesturen op basis van het gemeentelijk jodenregister. Doch hiertegen kwam veel verzet vanwege een aantal burgemeesters. In Oostende was dat verzet niet zo duidelijk omdat reeds in een vroeg stadium de bezetter het Stadsbestuur naar eigen hand gezet had. Burgemeester Moreaux was immers gevlucht bij het uitbreken van de oorlog, en zijn opvolger burgemeester Serruys had reeds op 30 augustus 1941 ambtsverbod gekregen. Hij werd vervangen door burgemeester Van Laere die, mede dank zij een passende “herschikking” van het schepencollege, de Duitse bezetter de nodige garanties zou moeten bieden inzake “inschikkelijkheid” en “loyauteit” tegenover de bezettende overheid. Er werden inderdaad drie schepenen vervangen door VNV-ers. Enkel schepen Van Coillie mocht in functie blijven wegens zijn deskundigheid wat betreft de problematiek van de ravitaillering.

Verrast door dit onvoorzien verzet ... en door gebrek aan “Begeisterung” bij de meer praktisch ingestelde Militärverwaltung, besloot de Gestapo dan maar alles toe te vertrouwen aan de Judenrat die – hoe kon het ook anders – het bevel uitvoerde. Waarvoor die jodenster werd ingevoerd, was al de daaropvolgende maand zeer duidelijk toen op 11 juni 1942 vanuit Berlijn het bevel kwam tot deportatie van een eerste contingent van 10.000 Belgische joden “naar het Oosten”. De verzamelplaats (“Durchgangslager”) was de Dossin-kazerne in Mechelen (thans een museum van de Holocaust). Van hier vertrok op 4 augustus 1942 een eerste konvooi naar Auschwitz : duizend personen, waaronder 525 mannen, 395 vrouwen en 80 kinderen. En het was de bedoeling dat iedere week een dergelijk konvooi zou vertrekken...

De Jodenster (of Davidster) was intussen in Oostende hét onderwerp van de gesprekken. Men had hier sedert de vorige bezetting wel al enige ervaring met die gekke Duitsers met al hun loze invallen en hebbelikheden ... maar iets dergelijks had men nog nooit meegemaakt. Dit was werkelijk al te gek! Vreemd genoeg, maar eigenlijk typisch op die leeftijd, waren de meeste kinderen wel nogal afgunstig op hun joodse kameraadjes omdat zij een ster “mochten” dragen ... en zij niet. Die Davidster zag er trouwens opzichtig uit (wat ook de bedoeling was!). Eigenlijk had dit kinderlijk gedrag de volwassenen op het idee moeten brengen om *allen*, joden én niet-joden, de ster te gaan dragen om alzo de Duitsers uit te dagen en te ergeren! Maar het leek allemaal zo dwaas en absurd dat niemand hiertegen echt reageerde. Te zot om los te lopen! Doch het is precies door die ogenschijnlijke verdwazing dat de nazi’s op een perverse manier bijna iedereen hebben kunnen verschalken en beetnemen ...

Maar het Comité, in nauwe samenwerking met het verzet, trad in actie tegen de deportaties. Er werd sterk op aangedrongen, geen gevolg te geven aan de oproep tot aanmelding voor “werk in het Oosten”, doch met weinig succes, eenvoudig omdat de meeste joden niet op de hoogte waren van de gruwelijke waarheid ... en zich dat ook niet konden voorstellen. Hierom werd op 31 juli 1942 door vier joodse partizanen, vermomd als Gestapo-agenten, een overval gepleegd op het hoofdkwartier van de “Judenrat” in de Zuidlaan te Brussel, waarbij het centraal jodenregister en de registratiecartotheek in de fik gingen. Dit stuurde het deportatie-schema erg in de war en had overal gevolgen, tot in Oostende, waar vervolgens met het invallen van de winter de deportatie voorlopig stil viel. Ook al omdat, na Stalingrad (2 februari 1943), de spoorweg plots een andere prioriteit kreeg toegewezen, nog iets verder “in het Oosten”...

“Endlösung”: schuld en boete

In Oostende had de Judenrat eigenlijk weinig betekenis, zoals bijna overal elders in het land. Bij het hervatten van de deportaties zag de Gestapo zich ertoe verplicht zelf over te gaan tot opsporen en oppakken van nog aanwezige joden. In Brussel was hiervoor bij de Militärverwaltung vanuit Berlijn een “waarnemer” afgevaardigd vanwege het “Auswärtiges Amt” (Ministerie van Buitenlandse Zaken), de diplomaat von Bagen, die op 24 september 1942 in een telegram aan minister von Ribbentrop mededeelde: “De politie moet nu overgaan tot opsporing en *individuele* arrestaties, vermits een groot aantal joden geen gevolg geeft aan de oproepingen. Velen onder hen hebben hun woning verlaten en toevlucht gezocht bij Belgische Ariërs. Zij kunnen rekenen op de steun van heel wat Belgen. Andere problemen worden veroorzaakt door het feit dat nogal wat joden in het bezit zijn van valse Belgische identiteitskaarten.” Na de oorlog werd Herr von Bagen nooit verontrust en bij de oprichting van de Bondsrepubliek kon hij bij het nieuwe *Auswärtiges Amt* zijn loopbaan ongestoord voortzetten en nadien van een wel verdiend pensioen genieten. Maar doorgaans werden niet alleen de “Schreibtischmörder” maar ook de “daadwerkelijke” oorlogsmisdadigers door de Duitse justitie met rust gelaten, althans zolang zij zelf geen slapende honden wakker maakten. Zo is het geval bekend van Karl Zenner, tijdens de oorlog “SS- und Polizeiführer” in Wit-Rusland en aldus direct verantwoordelijk voor de uitroeiing van tienduizenden joden in diverse getto's. Na 1945 leidde hij onder eigen naam een rustig en ongestoord leven, doch hij was zo brutaal en schaamteloos om, toen hij 65 werd, een pensioen aan te vragen, niet alleen voor zijn dienstjaren bij de Duitse politie maar ook voor zijn plichtsgetrouwe dienst als SS- und Polizeiführer in Wit-Rusland!

Na het proces in Nürnberg (1946), in die zeldzame gevallen waarbij (te laat en “noodgedwongen”) oorlogsmisdadigers voor Duitse rechtbanken werden gedaagd en veroordeeld tot effectieve gevangenisstraffen, gaf de relatieve strafmaat (de duur van de gevangenisstraf gedeeld door het aantal moorden) telkens een idee van de belachelijk lage correctieve prijs die door dergelijke onmenselijke moesten betaald worden voor het genadeloos en wreedaardig vernietigen van een mensenleven. Maar hoe kon het ook anders? Na de oorlog waren in Duitsland vrijwel alle politie-officiëren, gerechtsambtenaren, magistraten en rechters gewezen nazi's, en dit bij ontstentenis van personen die “clean” waren (de laatste overgebleven “zuiveren” waren immers bijna allen “weggezuiverd” na de mislukte aanslag op Hitler op 20 juli 1944). Elke dictatuur weet trouwens nog lang nadien mentaal te overleven, eenvoudig door vooraf jarenlang het maatschappelijk middenveld te bezetten en te monopoliseren.

De mede-verantwoordelijkheid van de Wehrmacht in de jodenvervolgving (en inzake andere oorlogsmisdaden) is zeer lang in het vage gebleven of werd in Duitsland stellig ontkend. Het is dan ook verbazend dat precies van Duitse zijde nu onlangs in 2011 een opzienbarende studie is gepubliceerd van twee wetenschappers (een historicus en een sociaalpsycholoog) die nauwkeurig aantoonde dat de Wehrmacht in de bezette gebieden (vooral dan in Oost-Europa) al even brutaal en genadeloos te werk ging als de SS en de Einsatzgruppen (S. Neitzel & H. Welzer: “Soldaten.

Protokolle vom Kämpfen, Töten und Sterben”). Zij baseren zich op gesprekken van Duitse officieren in krijgsgevangenschap, die stiekem werden afgeluisterd door geallieerde inlichtingendiensten. De conclusie van deze “sozialpsychologische Gewaltforschung” is vernietigend: “Die Abhörprotokolle begraben wohl endgültig den Mythos der sauberen Wehrmacht”. Onvermijdelijk stemt dit ook wel tot nadenken aangaande andere (niet-Duitse) legers die in gelijkaardige omstandigheden opereren.

Een schokkende en aangrijpende gebeurtenis was voor veel Oostendenaars de aanhouding van joden in hun buurt, vaak ook de brutale behandeling wanneer zij werden opgepakt, ...telkens een ontmaskering van een barbaars regime dat zijn waar gelaat begon te vertonen. Voor die “Fahndung” rekende de Gestapo – bij gebrek aan mankracht – wel op de medewerking van de plaatselijke politie. In sommige landen, zoals in Frankrijk, heeft dat soms ontstellende vormen aangenomen. Bekend in dat verband is de destijds opzienbarende Franse film “Monsieur Klein” (van en met Alain Delon, 1976), een moedige film waarin - blijkbaar waarheidsgetrouw weergegeven - *geen enkele Duitser* maar wél een groot aantal Franse politie-agenten en gendarmes voorkomen, meer bepaald tijdens de beruchte “rafles du Vélodrome d’hiver” (16-17 juli 1942) in Parijs. Een gelijkaardige, meer recente Franse film (“La rafle” van Rose Bosch, 2010, dus 34 jaar later) was hierin nog meer “expliciet”, met Franse gezagsdragers, politie-agenten en gendarmes als ware beulsknechten van het nazi-regime, ... doch dit veroorzaakte nu nog weinig ophef. In Frankrijk - traditioneel een film-land - lijkt het “verwerkingsproces” grotendeels te verlopen via geëngageerde films, zoals reeds eerder, wat betreft de trauma’s van de Eerste Wereldoorlog, via de toen zeer controversiële film “Paths of Glory” (1957) van Stanley Kubrick, over muiterij in het Franse leger in 1917.

Een moeizaam verwerkingsproces

Kennelijk is in Frankrijk dit verwerkingsproces dus reeds ver gevorderd, ...wat blijkbaar nog steeds niet kan gesteld worden wat België betreft. Een vooraanstaand politicus (én historicus) verklaarde onlangs tijdens een kiescampagne in West-Vlaanderen: “Wie nu nog spreekt over iets wat in de eerste helft van de vorige eeuw is gebeurd, heeft een pathologie” (cfr. Knack, 14.03.2012, p. 22). Nochtans is het niet zozeer de vraag *wie* hierover spreekt ...doch veeleer *waarom* men hierover nog steeds spreekt, *zoveel jaren na* oorlog en bezetting? Want voor tallozen was die eerste helft van de vorige eeuw een schokkende ervaring (voor velen, in amper één generatie, zelfs *tweemaal* oorlog en bezetting, met daartussen dan nog de depressie van de jaren dertig). In zijn oorlogsroman “Aan de vooravond” schreef L. Davidsen: “Zijn lot is het lot van de twintigste eeuw. In zijn eeuw groeide de bloeddorst onder het mom van de opmars van de ideologieën, en *dit onthulde de ware natuur* van de mensheid”. Het is in ieder geval vrij duidelijk dat er dan ook veelal precies *behoefte* bestaat om er eens over te praten, *onbevangen en in alle openheid*, en dit - toch wel opvallend - aan *beide* kanten van de toenmalige “barricade” (vandaar dan ook mijn betrachting om in deze studie beide kanten aan het woord te laten komen, tot zelfs Duitsers, wat - voor zover mij bekend - voorheen nog nooit eerder gebeurd is). Maar is dat dan allemaal *pathologisch*? Uiteraard gaat het hier thans enkel nog om een ouder publiek, een publiek van vooral “oorlogskinderen”, zij die tijdens de bezetting nog een kind waren (van de vorige generatie is er bijna niemand meer). Want die periode - en trouwens geschiedenis in het algemeen - zegt de hedendaagse jongeren (...en intussen ook nogal wat ouderen) doorgaans weinig of niets (wat al weer niet zo “gezond” is. Kijk maar naar het fel opkomend neonazisme in Duitsland en elders, wat alleszins dan wél pathologisch is!). Ons fundamenteel probleem is eigenlijk dat wij na zoveel jaren nog steeds *het maatschappelijk debat uit de weg gaan*, door communicatie en discussie de pas af te snijden of belachelijk en/of verdacht te maken (“Sommige vragen moet je de waardigheid van een antwoord niet geven”, zo zei diezelfde politicus).

In ieder geval, wij kunnen ons nauwelijks voorstellen dat bijvoorbeeld in Oostende een film zou gedraaid worden over het “vergeten”schandaal van de twee opeenvolgende razzia’s in mei 1940, waarbij alhier – naast een aantal Vlaamsgezinden – toen reeds, door eigen politie en Rijkswacht, heel wat joden willekeurig werden opgepakt en als beesten weggevoerd naar Franse interneringskampen,... zelfs vooraleer er ook maar sprake was van jodenvervolging. Maar geen nood, nog even afwachten en dan zullen wij kunnen vaststellen dat “la bataille finit à défaut de combattants”. Want de laatste getuigen en tijdgenoten van weleer verdwijnen nu zeer snel. En voor het overige gaat het met het fascisme zoals met de hond Dino in de stripfilm *The Flintstones* : zij zetten hem ’s avonds netjes en in alle gemoedsrust buiten aan de voordeur ... en vooraleer ze het goed en wel beseffen, is hij al weer binnen via de achterdeur!

Wel lijkt in België dit samengaan van eigen politie met de Gestapo/SD veel minder het geval geweest te zijn. Zelfs in Antwerpen voelde de politie zich zo onzeker en ongemakkelijk dat voor iedere vorm van medewerking die door de Duitsers (via het Stadsbestuur) werd gevorderd, een proces-verbaal werd opgesteld, ... wat uiteraard voor het historisch onderzoek achteraf een onschatbare bron van informatie heeft opgeleverd!

In Oostende is er, voor zover bekend, nooit concrete medewerking verleend. Politie mannen waren actief in het verzet, en sommigen zijn hierin omgekomen, zoals commissaris Ernest Feys (naar wie in Oostende een plein genoemd is), die na aanhouding gestorven is in KZ Dora. In totaal zijn 18 personeelsleden van de Stad Oostende omgekomen als verzetsman of politieke gevangene (een plaketaal in de hall van het Stadhuis herinnert hieraan). In ieder geval moge blijken uit het kapitaal feit dat - anders dan in Nederland en Frankrijk - ruim de helft van de in België verblijvende joden is kunnen ontsnappen aan de Holocaust, dat er in ons land een zeer actieve ondergrondse hulpverlening werd georganiseerd om zoveel mogelijk mensenlevens te redden, vooral ook veel joodse kinderen. En indien thans opnieuw een kleine joodse gemeenschap bestaat in Oostende, dan is dat ongetwijfeld mede hieraan te danken.

Tijdens mijn legerdienst in Duitsland (toen nog niet zo lang na de oorlog) was ik in de gelegenheid - mede door mijn kennis van het Duits - om in contact te komen met een aantal Duitsers en met hen soms zeer interessante gesprekken te voeren. Ik herinner mij dat, in een blijkbaar openhartige bui, een Duitse gesprekspartner mij ooit zei: “Nach Auschwitz müssen sich nicht nur die üblichen Verdächtigen hier in Deutschland, sondern auch alle in Europa die Frage gefallen lassen, wie gross ihr Beitrag zu diesem entsetzlichen Verbrechen war. So haben überall in Europa, und eben sogar in Amerika, ja schon immer manche Zeitungen und Politiker die Juden zu einer permanenten Bedrohung aufgebauscht, die weder ihrem Bevölkerungsanteil noch den grundlegenden grossen Problemen der modernen Gesellschaften entsprach”. Toen, in die tijd van “wij” (de geallieerden) en “zij” (de Duitsers), stemde dit mij wel even tot nadenken. En ook nu nog is dat kennelijk stof tot nadenken, want nog steeds denkt men in termen van “wij” en “zij”, ...zij het dan niet meer in verband met de joden en uiteraard ook niet meer ten aanzien van de Duitsers die immers intussen al sedert lang onze NATO-bondgenoten geworden zijn.

Raymond Chaffart : een opvallend initiatief

In de Oostendse pers werd op 20 april 2011 kenbaar gemaakt dat met de inhuldiging van het “ereplaketaal Raymond Chaffart” hulde zou gebracht worden aan zes joodse leerlingen van het Atheneum die omkwamen in Auschwitz. Het was leraar Raymond Chaffart (1921-2010) die deed opmerken dat de naam van zes joodse leerlingen ontbrak op het herinneringsplaketaal voor oorlogsslachtoffers. Om een onduidelijke reden bleven die namen onvermeld. De oud-leerlingenbond nam de zaak ter harte en bestelde een nieuw plaketaal met de zes namen, met hierbij tevens een verwijzing naar het speurwerk van leraar Chaffart. Dit werd op 6 mei 2011 ingehuldigd, in aanwezigheid van o.a. prof. Julien Klener, Voorzitter van het Centraal Israëliisch Consistorie van

België, en van een laatste getuige, met name Mevr. Simone Degueldere, die thans in Oostende woont. Het Atheneum zal in de lessen hieraan aandacht besteden en erover waken dat nooit nog de naam vergeten wordt van Albert en Herman Schindler, Joachim Speier-Holstein, Simone Schendorf en Henriette en Regina Szpiro.

Wat betreft Henriette Szpiro is het zo, dat wij hier weliswaar niet geconfronteerd worden met een Oostendse Anne Frank, want zij heeft geen dagboek achtergelaten, doch van haar is een Poëzieboekje bewaard gebleven waarin - gedurende haar laatste levensmaanden - vrienden, vriendinnen en klasgenoten haar op een subtiële manier proberen moed in te spreken. .

Met dit poëzieboekje, en via foto's die van Henriette Szpiro zijn bewaard gebleven, krijgt de Holocaust in Oostende concreet en ontroerend *een eigen gezicht*. Het is dan ook de bedoeling om in deze vervolgserie met een afzonderlijke bijdrage een nadere toelichting te geven over dit historisch bijzonder interessant gegeven dat wel specifiek is voor deze dramatische episode in de geschiedenis van de bezetting in Oostende.

(wordt vervolgd)

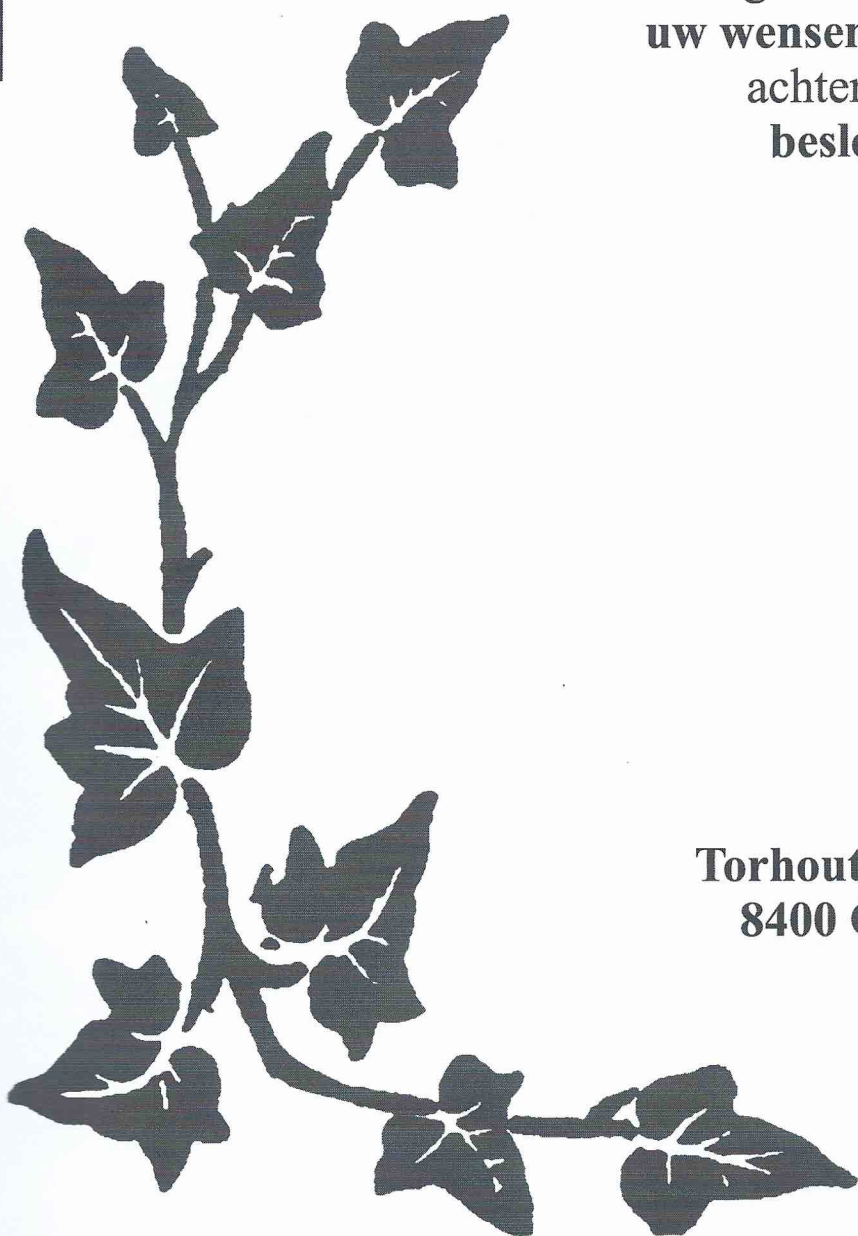
Op de kaft een afdruk van een geporseleinde kaart

**Depot van verse oesters en kreeften
Rosalie Desmet
Kappellestraat 16
Oostende**

Uitvaartverzorging - Funerarium

Jan Nuytten

Het **uitvaartkontra**kt
is de absolute **zekerheid**
dat uw begrafenis of crematie
zal uitgevoerd worden volgens
uw wensen en dat uw familie
achteraf **geen financiële**
beslommeringen heeft

Torhoutsesteenweg 88 (h)
8400 Oostende (Petit Paris)
tel. 059/80.15.53